

הגיהנום על פי הבעל שם טוב

קונטרס

הגיהנום

על פי הבעל שם טוב טוב

נוסף עליו תשובה בענין:

זמן הרשעים בגיהנום

מחבר: הרב אפרים כחלון.

ליצירת קשר:

RabbiEfraim@BeEzratHaShem.org

או בדף הפייסבוק 'הרב אפרים כחלון'.

054-8447655

להורדת ספרי הרב אפרים כחלון שליט"א

סרוק:

<https://www.beezrathashem.org/ebooks>

הקדמה

"ביום שנולד הבעל שם טוב נשרף הגיהנם"

משפט זה מיחס לחסידים - אבל אינו חסידי, לא המשפט וגם לא אומר המשפט...

המשפט היה כל כך פופולרי עד שהחליטו לכתב עליו ספר, לפרסמו ולשוקו, שכן, מי לא רוצה לחיות עם חיים ללא גיהנם... מדי פעם נעשה מצות ונראה לקדוש ברוך הוא שאנחנו עוד זוכרים אותו, אבל כבר אין לנו עוד ממה לפחד...

לצורך זה נכתב ולקט ספר זה והוא בו רק מדברי הבעל שם טוב ותלמידיו, כדי להוכיח שמשפט זה הוא שקרי [כמוכן שיש עוד מאות מראי מקומות משאר ספרים שלא הבאנו], וזאת נעשה כדי להסיר לזאת שפתים מאותם צדיקי עליון, הבעל שם טוב ותלמידיו וחסידיו בכל הדורות, שהחזיקו והפירו בידיעה של יראת הענש, והגיהנם עם כלל ענשיו, וחבל לאדם שיחיה בדמיונות כשיוכח באמת המרה כשיגיע לבית דין של מעלה...

המטרה של הספר היא לבאר על יראת הענש וחובתה בעבודת ה', ושהיא לא נסתרת על פי תורת החסידות, אלא אדרבה, משתלבת עמה בחד....

תזכרת מעניני הגיהנם הנה כמו תמורר אדם שמספן לאדם לעצור, כדי שחלילה לא יגיע לתאנה בלתי הפיכה...

ויהי רצון שלא תצא תקלה מתחת ידנו...

New **BeEzrat HaShem** APP! BEST TORAH APP IN THE WORLD!

Learn, Ask,

Share Torah

www.beezrathashem.org/getapp

 **Be'Ezrat
HaShem**

New **BeEzrat HaShem** APP 3.0 is Here!

GET IT ON
 Google Play

Download on the
 App Store

 **Be'Ezrat
HaShem**
<https://www.beezrathashem.org/getapp>

 Get The App

תְּכֵן הָעֵינָיִם

- 7..... יְרֵאת הָעֵינָשׁ
- 14..... תּוֹרַת הַבְּעַל שֵׁם טוֹב.
- 16..... תּוֹרַת תְּלַמִּידֵי הַבְּעַל שֵׁם טוֹב.
- 20..... תּוֹרַת בְּרִסְלָב וְחַב"ד.
- 24..... תּוֹרַת אֲדַמוֹרִי"ם אֲחֵרוֹנִים.
- 27..... פֶּרֶק אֲחֵרוֹן.
- 31..... מְסַכַּת גִּיהֵנָם.
- 34..... מְסַכַּת חֲבוּט הַקֶּבֶר.
- 39..... זְמַן רְשָׁעִים בְּגִיהֵנָם.

פָּרָק א

יְרֵאת הָעֵנֶשׁ

מחשבה פסולה

אנשים רבים סבורים וחושבים שלדבר על גיהנום, או על יראת הענש, זה פסול. במחשבתם המטעית נמצאת המחשבה - "אנחנו אוהבים את ה'" - וזה מספיק.

האם מחשבה זו נכונה?

בואו נבדק בפסוקי התורה. עשרות פסוקים מדברים על ענשים ויסורים, ואם אכן היה מספיק רק לאהב את ה' - לא היתה צריכה התורה בכל כף הרבה מקומות להזהיר על ענשים, בעולם הזה ובעולם הבא.

במיחד הם 'מעלילים' בן על תורת החסידות, ואומרים שבה אין 'יראת הענש' כלל, וכך תורת החסידות הנה רק מתוך שמחה, רקודים, שלווה וחיובים.

לצורך זה לקטנו בסיעטא דשמאי מספרי חסידים רבים, ומתורת הבעל שם טוב אבי אבות החסידות, ומתורת גדולי תלמידיו לדורותם, במצלת והכרח חובת היראה הראשונית שהיא יראת הענש, ובלעדיה לא יוכל האדם להתקדם בשום צעד בעבודת ה'.

תכלית היראה

ואולם, צריך לדעת שתכלית יראת הענש, היא לא שעל ידה יעבד את ה' בצורה הזו, אלא היא שתגרום לאדם להתגבר על יצרו הרע, וכמו שכתב בספר ערבי נחל שמות (פרשת יתרו - דרוש ה) וזה לשונו, וכן במקומות הענש, לא בא הכתוב ליראם אשר לצד זה יעבדו את ה', מאחר שבודאי התורה מדריכנו למעלה התכליתית, ואין יראת הענש מעלה התכליתית, אלא בא הכתוב לבטל

פֶּן יִפְתּוֹר הַיָּצָר כִּי אִם תַּחֲטָא יִהְיֶה טוֹב לָהּ מִצַּד בְּרִכַּת עוֹלָם הַזֶּה, כִּי יִצִּיר גַּם כֵּן שְׂתִישִׁיג עֲנָשׁ כַּאֲשֶׁר תַּחֲטָא.

נִמְצָא שֶׁהַגֵּדֵר וְהַמְעַצוֹר לְעַצֵּר אֶת הַרְשָׁעִים הוּא - אֵךְ וְרַק יְרֵאת הָעֲנָשׁ, שֶׁהוּא כִּנְגַד הַדְּמִיוֹן הַתְּאוֹתָנִי בְעֲשִׂית הָעֲבֵרָה. וְכֵן כָּתַב הַנְּעִם אֱלִימֶלֶךְ (דְּבָרִים פֶּרֶשֶׁת רֵאָה) שֶׁהַרְשָׁעִים צְרִיךְ לִירְאֵם בִּירְאֵת הָעֲנָשׁ.

הִירְאָה תַחֲלַת הָעֲבֹדָה

וְלֹא רַק לְרַשָּׁעִים מוֹעִילָה יְרֵאת הָעֲנָשׁ, אֲלֵא זֹה הִיא הַדְּרָךְ הַיִּשְׁרָה הָעוֹלָה בְּתַחֲלָתָהּ בַּמְסָלָה לְבֵית אֵל, וְכַפִּי שֶׁבְּאֵר בְּסִפְר עֲרַבִי נַחַל (בְּרֵאשִׁית - דְּרוֹשׁ יג) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, הִנֵּה נוֹדַע שֶׁבְעֲבֹדַת ה' צְרִיךְ הָאָדָם לִילֵךְ מִמְדַּרְגָּה לְמְדַרְגָּה, וְלִזְהַ כַּאֲשֶׁר נִדְּב לֵב הָאָדָם לְגִשְׁת אֶל עֲבֹדַת ה', צְרִיךְ לְהִרְגִיל אֶת עַצְמוֹ בִּירְאֵת הָעֲנָשׁ, שֶׁהִיא הַקְּטֻנָּה בַּמְדַּרְגּוֹת, וְכַאֲשֶׁר הִרְגַל בָּזָה אֵיזָה זְמַן, עַד שֶׁרֹאָה בְעַצְמוֹ שֶׁשׁוֹב לֹא יִכָּשֵׁל בְּחֲטָא בְּשׁוֹם אִפְּו מַחֲמַת יְרֵאָה זֹה, יַדַּע כִּי הַגִּיעַ זְמַן לְעֲלוֹת לְמְדַרְגָּה יוֹתֵר גְּבוּהָ, וְאִזּו יִתְחִיל לְמַאֵס בִּירְאָה זֹה, וּמִשִּׁים אֶל לְבוֹ, הַיִּתְכֵן לְעַבֵּד לְמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַמְּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ מַחֲמַת יְרֵאָה שֶׁל עֲנָשׁ, וְכִי אִם לֹא הִיָּה עֲנָשׁ לֹא הִיָּה עוֹבְדוֹ?. עַד כָּאֵן דְּבָרָיו. וְשִׁנָּה דְּבָרָיו שֶׁם כִּמָּה פְּעָמִים בְּדְרוֹשׁ הַנְּזָכֵר. עֵין שָׁם. וְכֵן כָּתַב בְּסִפְרוֹ עֲרַבִי נַחַל דְּבָרִים (פֶּרֶשֶׁת נִצְבִים - דְּרוֹשׁ ב) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, הִנֵּה רְאוּי לְכָל אָדָם לְהִשִּׁית נִגְדַ עֵינָיו תְּמִיד עֲנִשֵׁי הַגִּיהֵנָם וְיִתֵּר הָעֲנָשִׁים, כִּי לֹאוּ כָּל אָדָם זֹכָה שְׁיֻכַּל לְהִיּוֹת לוֹ יְרֵאת הָרוֹמְמוֹת בְּרֵאשִׁיתוֹ, וְצְרִיךְ מִתְחִלָּה לְשָׁמֵר אֶת עַצְמוֹ עַל כָּל פְּנִים עֲבוֹר יְרֵאת הָעֲנָשׁ.

וְכֵן כָּתַב בְּסִפְר שְׁפִתֵי צְדִיקִים בְּמִדְבַר (פֶּרֶשֶׁת שְׁלַח) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, אֵיךְ יְכוּלִים לְבֹא לִירְאֵת ד' הַטְּהוֹרָה מִבְּאֵר בְּכָל הַסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים שֶׁבְּתַחֲלָה יִרְגִיל אָדָם אֶת עַצְמוֹ בִּירְאָה הַפְּשׁוּטָה שֶׁהוּא יְרֵאת הָעֲנָשׁ, הֵינּוּ שִׁיתוּ אֶת לְבוֹ עַל דְּבָרִים הַמְּפַחֲדִים אוֹתוֹ, וְיִרְא לְגִשְׁת אֲלֵיהֶם שְׁלֵא יִזְיָקוּ אוֹתוֹ, כִּגוֹן נַחֵשׁ שֶׁרָף וְעַקְרָב וּמְכַל שְׁכָן שִׁירָא לְהַכְעִיסֵם. וְיִחַשְׁב בְּלְבוֹ, אִם אֲנִי מִתִּירָא מֵאוֹתוֹן הַנְּבִרָאִים מִן הָאָדָמָה וּבִקְדֵי לְהַמִּיתֵם וְגַם אוֹכַל לְהַסְתֵּר וּלְהַמְלִט מֵהֶם, עַל אַחַת כִּמָּה וְכִמָּה יֵשׁ לִי לְהַתִּירָא לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיִם לְעַד וּבִידוֹ נִפְשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בֶּשֶׂר אִישׁ וְאִין מִידוֹ מִצִּיל, וְגַם אִין מְקוֹם לְהַסְתֵּר מִפְּנֵינוּ, כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אִם יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ" (יִרְמִיָה כג, כד). וְכִשְׁיִשִּׁים זֹאת עַל לְבוֹ

נופל עליו יראת ורעדה מפחד ד' ומהדר גאונו ומרחקתו מן החטא ומקרבתו ליד זכות. אבל עדין אין זה עקר היראה, שצונו הבורא יתברך ליראה את ד' הגדול הנכבד והנורא, אך עקר היראה הוא יראת הרוממות הבאה מכח אהבת השם כמבאר בזהר הקדוש ובתקונים (תקון לג דף עז ע"ב).

וכן כתב בספר צפנת פפנח שמות (פרשת בא), שמיראת הענש שהיא יראת חיצונית, ויתעורר ממנה ליראה פנימית הנקראת אהבה.

עבודת היראה גם לצדיקים

וגדולה מזו ראינו שאפילו לאחר שיגיע האדם לדרגה הגבוהה של יראת הרוממות, הוא צריך גם כן קצת את יראת הענש בעבודת ה' שלו בכל יום, וכפי שכתב הרב ערבי נחל (בראשית - דרוש יג) וזה לשונו, וכל תחשב, שמי שהגיע למדרגת יראת הרוממות שוב אין צריך לעסק במה שלמטה מבחינה זו, דאם כן מי שהגיע למדרגת האהבה שוב אין צריך לעבד ביראה, וזה אי אפשר. אלא הענין, כמו שמבאר בשלחן ערוך (אורח חיים סימן ד ט"ז ס"א), שהאדם נעשה בכל יום בריה חדשה, ולכן כמו שכל אדם בתחלת מעשהו צריך להתחיל מלמטה, כך אף על פי שהוא כבר הגיע למדרגה גדולה מכל מקום **בכל יום צריך להתחיל מלמטה, מבחינת יראת הענש**, אלא שאין צריך לשהות שם, כי ברגע אחד יעלה אל המדרגה אשר עומד בה, ויתעצם לעלות עוד כפי כחו.

וכדומה לזה כתב בספר מאור עינים (ליקוטים), שבאמת צריך כל אחד להתנהג ביראת הרוממות, אך אם לפעמים נופל האדם ממדרגה הנ"ל על כל פנים **יחזיק עצמו ביראת הענש עד שיחזר למדרגתה**. ויראת הענש נקראת יראה חיצונית ויראת הרוממות נקראת יראה פנימית.

נמצאנו למדים שיראת הענש - נמצאת וקיימת גם אצל אותם שהגיעו לבחינה הגבוהה של יראת הרוממות.

הפחד ששומר

ואל יחשב אדם שדרגת יראת הענש היא פחותה ומאוסה חלילה. צא ולמד ממה שכתב בספר סדורו של שבת (חלק א שורש ב ענף ב) וזה לשונו, עבודת ה' הן במצות עשה והן במצות לא תעשה סוג הא' הוא שעובד ה' ועושה מצותיו

בְּקוּם וְעִשָּׂה, וְשׁוּמֵר עֲצָמוֹ מִלְּעֵבֵר עַל מִצְוֹת בּוֹרְאוֹ בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְהִכַּל בְּכַח הַשִּׁכָּל אֲשֶׁר בּוֹ נָתַן הַמִּמְשָׁלָה עַל תַּאֲוֹת הַלֵּב כִּידוּעַ, וְכוּבֵשׁ אֶת יְצָרוֹ בְּגִבּוֹרָה גְדוּלָה וּמְרָגִזוֹ יְצַר הַטּוֹב עַל יְצַר הָרָע, וְהִכַּל בְּכַח גְּדוּל מִפְּנֵי תַאֲוֹת הַלֵּב שָׁבוּ אֲשֶׁר חִזְקָה עָלָיו וּמַעֲכָבוּ מִלְּעִשׂוֹת הַמִּצְוָה הַזֹּאת. לְמִשָּׁל מִצְוֹת צְדָקָה, אוֹ שְׁנֵה בְּסִפָּה בַיָּמוֹת הַקָּר וְכִדּוּמָה מִהַמִּצְוֹת עֲשֵׂה, שְׂאִין נַפְשׁ אָדָם חוֹשֵׁק לְעִשׂוֹתָהּ. וּמְכַל שָׁכֵן בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה מִדְּבָרִים שֶׁנִּפְשׁוּ שֶׁל אָדָם מִתַּאֲוָה לָהֶן וּמְחַמְדָּתָן וּמֵאֵד מֵר לֹא לְעֵבֵר עַל תַּאֲוֹתָו, וְאֵף אִפְסֵי כִי עַז כַּח הַשִּׁכָּל אֲשֶׁר עָלָיו וְיֵרָא לְנַפְשׁוֹ מַעֲבוֹר עַל פִּי ה', הֵן מַחְמַת יְרֵאת הָעֲנֵשׁ וּמִפְּחַד תְּמִיד שֶׁלֹּא יִפֹּל בְּרָעָה הֵן בְּיִסּוּרֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְהֵן בְּיִסּוּרֵי גֵיהֶנָם. אוֹ יְרֵאָה פְּנִימִיּוֹת מְזֵה בְּדִרְגָּא הַנִּקְרֵאת יְרֵאת חֲטָא אוֹ יְרֵאת שָׁמַיִם שֶׁמִּתְיָרָא מִהַחֲטָא עֲצָמוֹ, עֵבוֹר שֶׁנִּפְשׁוּ יוֹדְעַת כַּמָּה הוּא פּוֹגֵם בְּהַקּוּמָה שְׁלֵמָה הַיְדוּעַ לְיִוְדְעֵי חוֹן. וְכִי כָּל הָעוֹלָמוֹת תִּתְפַּגְּמוּ עַל יְדוֹ, וְיִחַסֵּר לַחֲמָם וְהִשְׁפָּעְתָם עַל יְדֵי זֶה [וְעֵינֵי עוֹד בְּמָה שֶׁכָּתַב בְּחֻלְק ב דְּרוֹשׁ ג פְּרָק ב].

הַרִי שֶׁעֲבוּדַת ה' מִיְרֵאת הָעֲנֵשׁ הִיא גַם חֻלְק מַעֲבוּדַת ה', וְאִדְרָבָה, בְּסִפְר עֲרֵבֵי נַחַל (בַּמְדַּבֵּר חֻקַּת - דְּרוֹשׁ ג) הַבִּיעַ מִשְׁאֲלַת לְבוֹ הַטְּהוֹר וְכָתַב: מִי יִתֵּן וְהָיָה הַפְּחוּת וְהַגְּרוּעַ שֶׁבָּעַם ה', תִּהְיֶה יְרֵאת הָעֲנֵשׁ וְאִהְבַת הַשִּׁכָּר עַל לְבוֹ בְּכָל רִגְעַ לֹא יִשְׁכַּחְדָּבֵר זֶה מֵאֲתוֹ, אֲזִי לֹא יַעֲבֹר עֲבָרָה בְּשׁוּם פְּעַם וְיִחַזִּיק בְּמִצְוֹת ה'.

וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה כָּתַב בְּסִפְר אֲגָרָא דִּכְלָה דְּבָרִים (פִּרְשַׁת וְאִתְחַנּוּ) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, כָּתַבוּ חֲכָמֵי הָאָמֶת שֶׁעַקֵּר זֹאת הַיְרֵאָה הֵינּוּ יְרֵאת הָעֲנֵשׁ לְשֶׁרֶף הַתַּאֲוֹת רְעוֹת הַמִּתְגַּבְּרִים עַל הָאָדָם, לְכֵן אִם רוֹאֶה הָאָדָם שֶׁיִּצָּר הָרַע הַמְּסִיתוֹ לְמוֹתוֹרוֹת הַגּוֹף מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּיוֹתֵר וְנִתְעַצֵּר הַחֲמֵר שֶׁלּוֹ וְאִינוֹ מוֹעִיל לוֹ הָאֲרַת הַתּוֹרָה לְהַכְנִיעוֹ, אֲזִי מִן הַהִכָּרַח הוּא לְהַכְנִיעוֹ בְּעֲצָבוֹת הַלֵּז וּבְהִירָאָה הַפְּחוּתָהּ וּבְהִזְכָּרַת יוֹם הַמִּיתָה שֶׁאֵז יִבְטְלוּ כָּל תַּאֲוֹתָיו הַמְּדַמִּיּוֹת אֲשֶׁר הִבֵּל וְרִיק הֵמָּה, וְעַל יָדָם תִּרְקַב הַרְּכַבַת הַגּוֹף בְּחֻבוֹט הַקָּבֵר וְדִין הַתּוֹלְעַת מַחְמַת שְׁנֵהֲנָה מִהַמוֹתוֹרוֹת כְּנוֹדְעַ.

גַּם ר' צְדוּק הַכֹּהֵן מְלוּבָּלִין בְּקִנְטֵרַס סִפְר הַזְּכָרוֹנוֹת (מִצְוָה רֵאשׁוּנָה) כָּתַב מַעֲיִן זֶה: בְּשׁוּמוֹ אֵל לְבוֹ יְרֵאָה כַּמָּה פְּעָמִים הִמְרָה אֶת בּוֹרְאוֹ, וְאֵלּוֹ הִיָּתָה אֲמוֹנָתוֹ חִזְקָה בְּאָמֶת אִיךָ הַשֵּׁם יִתְבַּרַּךְ מַעֲנִישׁ הַרְּשָׁעִים הִיָּה לוֹ לְמַנַּע מְזֵה מִיְרֵאת הָעֲנֵשׁ עַל כָּל פְּנִים, כִּי בְּטִבַּע מוֹרָא הָאָדָם מֵאִיָּה דְּבָר הַמִּפְחִיד הַלֵּב הוּא מְסַלֵּק מִמֶּנּוּ כָּל מִיָּנֵי תַאֲוֹת, וְכֵן לְעִשׂוֹת מֵאִהְבַת הַשִּׁכָּר. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין זֶה רָאוּי לְאָדָם לְעִשׂוֹת בְּשִׁבְלֵי זֶה, מְכַל מְקוּם מִי שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה בְּשִׁבְלֵי זֶה גַם כֵּן הַרִי זֶה עֲדוּת

הגיהנום על פי הבעל שם טוב

על קטנות אַמְנָה בְּעֵינֵי הַשָּׂכָר וְעֵנֶשׁ, וְלֹא הֶעָדָר אַמְנָה חָס וְשְׁלוֹם רַק שְׂאִין אַמוּנָתוֹ תְּקוּעָה בְּלִבּוֹ לְגַמְרִי, וּבִטֵּל בְּאוֹתָהּ שְׁעָה מִצְוֹת עֲשֵׂה "וַיִּדְעַת עִם לְבָבָהּ כִּי כֹאֲשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֶיהָ מִיִּסְרָהּ" (דברים ח, ה), וְאֶפְלוּ לֹא עֲשֵׂה גוּף הֶעֱבְרָה מִצַּד אֵיזָה סִבָּה אַחֲרֵת הַמוֹנְעָתוֹ.

הצעד הראשון בתשובה

גם בְּדֶרֶךְ הַתְּשׁוּבָה הַצֵּעֵד הַרְאִשׁוֹן מִתְחִיל בְּיִרְאַת הָעֵנֶשׁ, וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר מִנְחֵם צִיּוֹן (דרשת שבת הגדול) **שְׂאִי אֶפְשָׁר לָבוֹא וּלְהִגִּיעַ לְמַדְרַגַּת תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה טָרַם הַיּוֹת עַל פְּנֵי יִרְאַת הָעֵנֶשׁ**, וְרַק אַחַר כֵּךְ יֵשֵׁב בְּנוֹה שְׁלוֹם וּבִמְנוּחֹת שְׁאֲנֻנוֹת לְפָנוֹת דְּעֵתוֹ לְהַפִּיר גְּדֻלַּת הַמַּלְאָךְ הַמְרוֹמֵם הַנִּסְתָּר וְהַנֶּעְלָם אֲשֶׁר אֵין סוּף וְחֹקֵר לְתַבּוּנָתוֹ וְגִדְלָתוֹ, וְשִׁנָּה דְּבִרְיוֹ עוֹד (פרשת אמור) וְכָתַב, **שְׁמַבְלַעְדֵי יִרְאַת הָעֵנֶשׁ אֵי אֶפְשָׁר לָבוֹא וּלְהִגִּיעַ לְיִרְאַת ה' הָעֲלֵאָה**, שְׁכֶשֶׁהקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה דֵין בְּרָשָׁעִים שְׁמוֹ מִתְעַלָּה בְּלִשׁוֹן חֲסִידָיו וְעַבְדָּיו, וְזוֹלַת זֶה לֹא הֶצְרַךְ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְהַנְקִים מְרָשָׁעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה.

דרכי התורה והעבודה

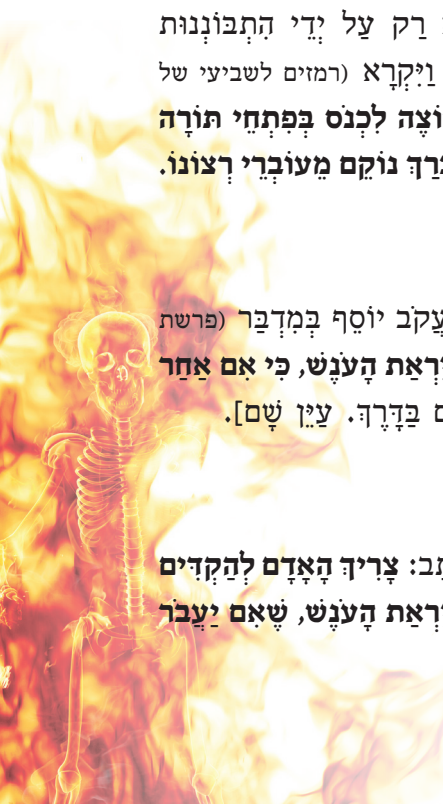
וגם בְּדֶרֶכֶי הַתּוֹרָה וְהָעֲבוּדָה מְצָאנוּ שֶׁתְּחִלָּתָם הֵיא רַק עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוֹת בְּיִרְאַת הָעֵנֶשׁ, וּכְפִי שֶׁהָאִיר עֵינֵינוּ בְּסֵפֶר מְאוּר וְשִׁמְשׁ וַיִּקְרָא (רמזים לשביעי של פסח) שְׁכָתְבָה וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, **בְּעֲבוּדַת ה'**, בְּתַחֲלָה כְּשֶׁאָדָם רוֹצֵה לְכַנֵּס בְּפִתְחֵי תּוֹרָה וְעֲבוּדָה צְרִיךְ לְשִׁים עַל הַלֵּב יִרְאַת הָעֵנֶשׁ, אֲשֶׁר הוּא יִתְבָּרַךְ נוֹקֵם מְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ.

היראה והתורה הולכים יחד

[וְהִירְאָה וְהַתּוֹרָה הוֹלְכִים יַחְדָּו, עֵינֵינוּ בְּסֵפֶר תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בְּמִדְבָר (פרשת חקת) שְׁכָתְבָה, שְׂאִין בּוֹר יִרְא חֲטָא שְׁיִשׁוּב מִחֲטָא עַל יְדֵי יִרְאַת הָעֵנֶשׁ, כִּי אִם אַחַר שְׁלוּמֵד תּוֹרָה, שְׁהֵיא נִקְרָא תּוֹרָה עַל שֵׁם שְׁיִוְרָה חֲטָאִים בְּדֶרֶךְ. עֵינֵינוּ שָׁם].

תחלת העבודה

וְשִׁנָּה דְּבִרְיוֹ עוֹד בְּמְאוּר וְשִׁמְשׁ דְּבִרְיִים (פרשת עקב) וְכָתַב: צְרִיךְ הָאָדָם לְהַקְדִּים טָרַם בּוֹאוֹ לְהַתְחִיל לְעַבֵּד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְשׁוֹם מוֹל פְּנֵי יִרְאַת הָעֵנֶשׁ, שְׂאִם יַעֲבֵר

חס ושלום - יענש ביסורים רחמנא לצלן. וכן צריך להרגיל עצמו תמיד, שיראת ענש יהיה נגד עינוי, והיא השער שבה יכנס לעבודת ה', ואם הוא ירא שמים - יראת הענש, זוכה אל אהבה שעושה רצונו יתברך שמו מאהבה, ומשם זוכה אל היראה - הרוממות. עד כאן.

ומוסיף עוד במאור ושמש דברים (פרשת עקב) שלכן כתיב "ראשית חכמה יראת ה'" (תהילים קיא, י), שצריך שתקדים יראת הענש לכל דבר.

אי אפשר להתחיל באהבת ה'

ואולם יש אנשים שמחזיקים את עצמם כאוהבי ה', ולא מוכנים לשמע כלל על יראת הענש, וגם אומרים שזו כל דרכו של הבעל שם טוב, ושטת החסידות. על אלה ושכמותם צריך להתפלל שה' יאיר את עיניהם, שכן כמעט ולא בנמצא מי שיעבד את בוראו רק באהבה, וכמו שכתב בשו"ת הר"ן (סימן ה) אמר: אשרי מי שאינו יודע כלל מספריהם (של הפילוסופים), רק הולך בתמימות ויש לו יראת הענש. כי עקר העבודה בתחלה היא רק מחמת יראת הענש ובלי יראת הענש אי אפשר להתחיל כלל בעבודת ה'. ואפלו צדיקים צריכים גם כן יראה, כי עובדי מאהבה הם מועטים מאד מאד, ועקר הוא יראת הענש. כי היראה עלאה בגין דהוא רב ושלטי וכו' (הקדמת הזוהר דף יא ע"ב), הינו יראת הרוממות, לאו כל אדם זוכה לזאת היראה, אבל עקר העבודה הוא רק על ידי יראת הענש אצל רב בני אדם. עד כאן לשונו.

ובספר מאור ושמש בראשית (פרשת תולדות) וזה לשונו, והנה, אברהם עבד רק באהבה, כי אחד היה אברהם אדם הגדול, אבל באמת שאר בני אדם צריכים מתחלה לעבד את השם יתברך ביראה תתאה (פירוש ביראה תחתונה), הינו יראת הענש, ואחר כך יוכל לבוא לאהבה. ומאהבה יבא ליראה עלאה, שהיא יראת הרוממות, כי אם יתחיל באהבה - יוכל לבא לכמה מכשולות מפני היצר הרע, שמפני שהיה בשמחה - יבא לידי גאווה ולידי שחוק והוללות. על כן צריך לעבד מתחלה ביראה, ולכבש היצר הרע ביראה, פיודע להמתחברים אל הצדיקים. ואחר כך כשמחזק בתמימות ובצדקות, יבא אחר כך ממילא למדת אהבה. עד כאן.

כח התשובה

ולמרות יראת העונש אם יחזור האדם ויצטער על מה שעשה, ינצל מכל עונש ויבדאי מענשי הגיהנום, כמו שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו צדקת הצדיק (אות נו), **שהעגמת נפש שיש לאדם על עברות שעשה הם ממש יסורי גיהנום על אותה עברה**, ולכן אמרו בברכות (דף יב ע"ב) דהמתבייש בה מוחלין לו, כי כבר סבל עונש גיהנום. ומי שזוכה מן השמים מזכירים לו בכל עת עברות שעשה ומתמרמר עליהם עד שסובל שעור גיהנום המגיע לו על זה בעולם הזה, וזהו הפרעון מן העברות שגפרעים מן הצדיקים בעולם הזה, כי בענשי עולם הזה ממש יש משפטים אחרים.

פרק ב

תורת הבעל שם טוב

רבי ישראל בן רבי אליעזר גולד סביב שנת תנ"ה (1695) באזור אוקראינה-רומניה. תחלה שמש כעוזר למלמד וכשוחט באזורו, ויותר מאחר עבר לעיר ברודי שבגליציה והיה מלמד תינוקות. מאחר יותר נדד בעירות אוקראינה והתחיל להדריך את הפונים אליו בעניני תורה ויראת שמים. בשנת ת"ק (1740) השתקע בעירה מליבוז, שם נפטר בשנת תק"כ (1760). חלק מגדולי החסידות בדורות הבאים היו צאצאי בתו אדל. הבעש"ט הדריך עשרות תלמידים בדרך החדשה, מהם מפרסמים בעקר המגיד ממזריץ' ור' יעקב יוסף מפולנאה, שהפיצו את תורת החסידות בכל מזרח אירופה.

בספר הבעל שם טוב על התורה שמות (פרשת ויקהל) מובא, "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" (שמות לה, ג). מהבעל שם טוב זצ"ל, פרוש המשנה בשבת (דף מד ע"א) מטלטלין גר חדש וכו' רבי שמעון אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת, והוא דנשמת אדם קרויה גר שנאמר "גר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז), ונחכמינו ז"ל דרשו (ויקרא רבה פרשת אמור פרשה לא אות ד), אמר הקדוש ברוך הוא לאדם גרה בגדי וגרי בגדה גרה בגדי שנאמר "גר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז) גרי בגדה "להעלת גר תמיד" (שמות כז, כ), אלא אמר הקדוש ברוך הוא אם הארת גרי הריני מאיר גרה. ובזהר הקדוש (חלק ב דף קנ ע"ב) מבאר, כי בשבת יוצאין כל הנשמות מגיהנם חוץ ממחללי שבת, ובזה יובן, מטלטלין גר חדש, רצה לומר נשמה הקרויה גר שלא נתלכלכה בצואת עונותיו, מטלטלין ומוציאין אותה מגיהנם בשבת, אבל לא ישן שנתלשן בעונותיו. רבי שמעון אומר, כל הנרות מטלטלין, חוץ מנר הדולק בשבת, שמחלל השבת, שדולק נשמתו בגיהנם גם כן, בשבת מדה כנגד מדה, ודברי פי חכם חן. (כתר שם טוב חלק ב דף יז ע"א, צפנת פענח דף צג ע"ג).

הגיהנום על פי הבעל שם טוב

בעל שם טוב ויקרא (פרשת אמור), "ולקחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו'" (ויקרא כג, יד). הבעל שם טוב שאל בחלומו על חַדָּשׁ בַּזְמַן הַזֶּה, איך הדין?

וענו אותו, שְׁלֹאֲחַר פְּטִירַת הָרַב בֵּית חֲדָשׁ [רַבִּי יוֹאֵל סִירְקִישׁ] **צָנְנוּ אֵת הַגִּיהֵנוֹם אַרְבָּעִים יוֹם**, מַחֲמַת שְׁהֵיָה צְרִיָּה זֶה לְכָבוֹד הָרַב בֵּית חֲדָשׁ, וּבִבְקָר עָמַד הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זָכְרוֹנוֹ לְבִרְכָּהּ, וְשָׁלַח לְהַבְיֵא שְׂכָר מִן הַחֲדָשׁ וְשִׁתְּהוּ, וְאָמַר כְּדָאֵי הָרַב בֵּית חֲדָשׁ שְׁמַתִּיר כְּדִי לְסַמְּךָ עָלֶיּוֹ (זכרון טוב דף יב עמוד ד).

פרק ג

תורת תלמידי הבעל שם טוב

רבי יעקב יוסף הכהן (כ"ץ) היה גדול תלמידי הבעל שם טוב עם המגיד ר' דב ממזריטש. שמש כרב בכמה קהלות, ומשנת תק"ל (1770) בפולנאה, שם נפטר בשנת תקמ"ב (1782). השפיע מאד על הפיכת החסידות לתנועה רחבה. כתב כמה ספרים, המפורסם בהם 'תולדות יעקב יוסף', ספר החסידות הראשון שנדפס (דפ"ר תק"מ - 1780), וכן 'צפנת פענח', 'כתנת פסים', ו'בן פרת יוסף'.

כתב בספר בן פרת יוסף (דרשות והוספות שבת הגדול אות ב): ונדע מה שאמרנו חכמי המוסר, פעם אחת היה היצר הרע חבוש בבית האסורין על ידי תפלת אנשי כנסת הגדולה (עיין ביומא דף סט ע"ב), **ואז נכבה אש של גיהנם גם כן**, חזר יצר הרע למקומו **חזר אש של גיהנם למקומו**, כי על ידי אש של היצר הרע שבוער בךשעים לעשות רע, גורם לאש של גיהנם שיליח גם כן.

צפנת פענח (שמות פרשת תרומה) [למחבר ספר תולדות יעקב יוסף], יש לומר בדרך הלצה בפסוק "צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו. והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה ובער עליה כהן עצים בבקר" (ויקרא ו, ב - ה), רצונו לומר, כל אדם שנתמעט ויורד לגיהנם, חוזר ועולה בשבת ויום טוב וכיוצא. מה שאין כן "הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר" - רצונו לומר, מי שמדליק בשבת כל הלילה עד הבקר, ומחיל שבת - אז "אש המזבח תוקד בו" - גם כן אף בשבת. ואם תאמר מאין יהיו עצים לגיהנם, ומפרש מי שהיו סוסיו ובהמותיו מחללין שבת להביא עצים בשבת, אז מדה כנגד מדה מביאין לו עצים לגיהנם גם כן בשבת, וזהו שאמר "והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה" - הינו אף בשבת, כי "ובער עליה כהן" - כי יש כהן און וכהן מדין שבקלפה, "עצים בבקר בבקר", והשם יתברך יכפר.

הגיהנם על פי הבעל שם טוב

ר' אלימלך בן רבי אליעזר ליפמן נולד בשנת תע"ז (1717) בפולין. היה תלמידו של 'המגיד' ר' דב בר מןזריץ, תלמידו הגדול של הבעל שם טוב. במשך שמונה שנים נדד במקומות שונים עם אחיו הצדיק ר' זושא מאגיפולי, ואחר כך התישב בליזנסק, שבזכותו הפכה לעיר חסידות מרכזית. הרבה במעשי צדקה וחסד, ונהג מנהגי פרישות וסגוף. בין תלמידיו נמנו ר' יעקב יצחק הלוי החוזה מלובלין, ר' ישראל 'המגיד' מקוזניץ, ור' אברהם יהושע השיל מאפסא. נפטר בשנת תקמ"ז (1787) בליזנסק.

נעם אלימלך ויקרא (פרשת צו), יש לפרש הפסוק "הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו" (ויקרא ו, ב) שלא תאמר הלא גם למוד שלא לשמה הוא טוב כדברי חז"ל (פסחים דף נ ע"ב), לא כן הוא כדבריה, כי חז"ל התירו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה יבא לידי לשמה, אבל אם לומד כל ימיו שלא לשמה בודאי ענוש יענוש בגיהנם. וזהו "כל הלילה" - פרוש אם הלמוד הוא בחשך ואפלה כל ימיו "עד הבקר" - רמז עד יום מותו יום דין וחסכון ובקור על כל מעשיו, אזי הוא מר מאד "ואש המזבח תוקד בו" - רצה לומר האש שהיה ראוי להיות מזבח תוקד בו בגיהנם.

נעם אלימלך דברים (פרשת כי תצא), "והיה אם בן הנכות הרשע" (דברים כה, ב), פרוש "בן" - לשון בינה, רצה לומר כאשר יזכה הצדיק לבא למדרגת בינה ששם היא עקר התשובה "הנכות הרשע" - פרוש אזי יכה ויכתת את הרשעות, "והפילו השפט" - פרוש שיפיל את הרשעות שלא תשוב אליו עוד. "והכהו לפניו" - פרוש שהצדיק יכתת בפניו את הרשעות. "כדי רשעתו במספר" - פרוש על ידי שהצדיק יספר בפניו עברות כאלו כפי רשעתו שעשה, ויגנה בפניו המעשה התעותעים, על ידי זה יכתת את רשעתו שלא תשוב עליו עוד, ויבא לידי תשובה שלמה. ואם לא יעשה הצדיק כן, "ונקלה אחיה לעיניו" (דברים כה, ג), רצה לומר ותגרם לעצמה לצאת מן הגן עדן לראות את יסורי אחיה איה הוא קלוי באש של גיהנם, לכן תראה לכתת את רשעתו לגמרי שלא ישוב אל רשעתו וישוב בתשובה שלמה ויזכה לנעם עליון וקל להבין.

• • •

תורת תלמידי הבעל שם טוב

רבי חיים בן רבי שלמה טירר מטרנוביץ נולד בגליציה בשנת תק"ך (1760). בגיל צעיר התקרב לגדולי החסידות שחיו במקומו, בהם רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב. שמש כרב בכמה קהלות. משנת תקמ"ט (1789) מנה כרב העיר טרנוביץ שבבוקובינה (היום באוקראינה), והשפעתו הייתה רבה בכל האזור. עלה לארץ בשנת תקע"ד (1814) ונפטר לאחר שנים ספורות בצפת, כנראה בשנת תקע"ח (1818). הדגיש מאד את הקשר לארץ ישראל ולשבת, וספרו הראשון (והיחיד שנדפס בחייו) נקרא 'סדורו של שבת', ועוסק כלו בקדשת השבת וביחס אליה.

בספר סדורו של שבת (חלק ב דרוש ג פרק ב) כתב, והדינים שבאין על הרשעים אף שהוא בדרך הרפואה, מכל מקום כיון שרפואתם אינה רק כדי שלא לקבל עונש יותר חמור בעולם הבא, ועל כן עונשין אותו בעולם הזה, ועל כל פנים דרך העונש הוא. הנה הוא יצא מרשעים עצמם שממשיכין עליהם בעונותיהם עונש הגבורות החזקות והאל הטוב מעניש בעולם הזה את גופם, שהוא בנקל למאד ואינם אף על אחת מני אלה מענשי גיהנם לנפשותיהם.

ר' דוד שלמה אייבשיץ נולד בערך בשנת תקט"ו (1755) בעיר אוז'רין. היה רב בכמה קהלות בפולין ובסוף בעיר סדוקה, ובשנת תקס"ח (1808) עלה ארצה והתיישב בצפת, ובה נפטר בשנת תקע"ד (1814). חבר ספרים רבים בהלכה, ביניהם 'לבושי שרד' על שלחן ערוך ארח חיים ויורה דעה, ושו"ת 'נאות דשא'. כמו כן חבר ספרי חסידות רבים, ביניהם הספר 'ערבי נחל' על התורה שנדפס לראשונה בתקפ"ה (1825), ספרו 'מגלת סתרים' נדפס לראשונה בשנת תרכ"ב (1862).

ערבי נחל במדבר (פרשת פנחס - דרוש ב), ולהיות כי ה' חפץ שהרשעים יצדיקו דין בעצמם, לזאת חותם יד כל אדם בו, כדי שידע הרשע בענישו, כי חלילה לאל מרשע, כי לפי שכל דרך איש ישר בעיניו ולזאת אמרו רבותינו זכרונם לברכה (עירובין דף יט ע"א) רשעים אפלו בפתחו של גיהנם אינן חוזרין בתשובה, ופרש המהרש"א בחדושי אגדות, כי הרשע מחזיק את עצמו לצדיק, ואפלו כשמביאין אותו לפתח גיהנם עדין אומר בלבו שהוא צדיק רק מוליכין אותו דרך גיהנם כמו שמוליכין הצדיקים דרך גיהנם להעלות משם נשמות, ועד שבא

הגיהנם על פי הבעל שם טוב

לגיהנם ורואה שהאש שורפתו אז אומר לו לבו שהוא רשע, ואז מראין לו בבית דין שלמעלה כל פרטי מעשיו כדי שיצדיק דין שמים בעצמו, ולכן לטעם זה בחבוט הקבר שהוא קדם בואו אל הבית דין אם יכוחו כף יתרעם ויאמר שהכה בחנם, לכן שואלין לו שמו, וכשאינו יודע מה שמו מזה הוא מבין ויודע בעצמו שהיה רשע ואבד שמו, ועל ידי זה יקבל הדין בלי ערעור.

ערבי נחל דברים (פרשת נצבים דרוש ב), **הנה כי כן משפטי הרשעים קדם בואם לגיהנם מרים וקשים אלה פעמים יותר מגיהנם, והוא בידי אכזרים והשגחה סרה מעליו שם, וסובל כף זמן ארוך עד הגיע זמן שיפגס לגיהנם ושם יצא משפטו כמה זמן יהיה בגיהנם.** ובהגיע הזמן נותנים לו הממנים מקום וידיים לברח, והוא בורח משם, ובהתחילו לברח אימת מות נופלת עליו פן ירדפו הממנים אחריו, ורואה הגיהנם לפניו ונס לשם בחשבו ששום בריה לא ירדף אחריו לשם.

ויפלא עליו להיכן הוא בורח למקום צרה וצוקה, ואין הדבר ברי שינצל, אלא לפי שיסוריו מרים לו מגיהנם, וכשרואה הגיהנם לפניו הוא בורח לשם כאלו היה בית מושב עיר חומה, ואומר אל לבו אם ינצל משם טוב, ואם חס ושלום ישאר שם בוחר הוא בזה מיסוריו הראשונים.

וזהו שאמר התנא באבות (פרק ד משנה כב) **ואל יבטיחה יצרה שהשאול בית מנוס לה.** היינו אל יבטיחה יצרה לעשות הדבר קל בעיניה, **פי ידע תדע שיסוריה יהיו כל כך מרים לה עד שהגיהנם יהיה לה בית מנוס נגד יסורים הראשונים וכאמור, הנה כי כן הם משפטי יסורי הגיהנם והקודמים לו.**

- ❧ -

פרק ד

תורת ברסלב וחב"ד

תורת רבי נחמן מברסלב

רבי נחמן בן רבי שמחה מברסלב נולד בשנת תקל"ב (1772) במזיבוז' שבאוקראינה כנין של הבעש"ט. מילדותו נכר בכשרונוותיו המיוחדים ובקראת השמים שלו. הרבה להתבודד ולהתפלל, ורבים נמשכו אליו והתייחסו אליו כמנהיגם הרוחני. בהמשך עבר בין כמה מקומות באוקראינה, והפך אדמו"ר לחסידיו. בשנת תקנ"ח (1798) שעה כמה חדשים בארץ ישראל. במשך השנים התעוררו חלוקי דעות רבים בינו לבין אדמו"רי"ם אחרים, ובעקב דועה ההתנגדות אליו מצד הסבא משפולי. אחר כך עבר לברסלב. הוא סלל לו דרכים חדשות ומיוחדות בחסידות - התעמקות בתפלה, התבודדות, אמונה פשוטה, חשיבות השמחה ונגנת היאוש ועוד. הוא חלה בשחפת, ובקש שבבוא יומו יקברוהו בעיר אומן, שם נקברו אלפי יהודים בפרעות בדור שלפניו. בניו נפטרו בחייו, ובנותיו נשאו אחרי מותו ליהודים שלא היו מחסידיו. נפטר באומן בגיל 38 בשנת תקע"א (1810), ולא מנה לו יורש. את מרבית הכתבים המיוחדים לו כתב תלמידו רבי נתן שטרנהרץ מברסלב מתוך שיחות שאמר בעל פה. עם חבוריו העקריים נמנים לקוטי מוהר"ן, ספורי מעשיות, שיחות הר"ן, ספר המדות, ועוד.

לקוטי מוהר"ן (תורה י אות ט), מביא דברי הגמרא בבבא בתרא (דף עד ע"א), שצדת קרח נשרפים בגיהנם כמו בשר בקלחת [פרוש, בשר שמהפכים אותו כדי שיתבשל] ומאריך לבאר הענין. עין שם.

לקוטי מוהר"ן (תורה י אות ט), אין גיהנם בראש חדש כמו בשאר ימים (זוהר פרשת תרומה דף קנ ע"ב), והגיהנם של ראש חדש אינו אלא התרטה, שמתחרטים ומוזדים ומתבישין, זה בעצמו גיהנם שלהם.

הגיהנם על פי הבעל שם טוב

מכאן אנו למדים שבשאר ימות השנה הגיהנם, הוא לא גיהנם של בושה, אלא גיהנם אחר, ורק בראש חודש סובלים הרשעים גיהנם של בושה.

לקוטי מוהר"ן (תורה כב אות יא), כל העולם אחד מששים לגיהנם [עין תענית דף י ע"א], ואמרו חז"ל באבות (פרק ה משנה כ), עז פנים לגיהנם. כי הענשים של כל הדברים החליף אברהם אבינו ע"ה על שעבוד מלכות, אף ענש העזות נשאר רק בגיהנם. **וזה שפגם בעזות דקדושה, על ידי עזות פנים דסטרא אחרא, ישלם בששים הינו בגיהנם.**

לקוטי מוהר"ן (תניינא תורה ז), שבירת כלי חרס בשעת השדוה, כי שער החרסית היה בירושלים (שהיו משליכין שם שבירי חרסים כמו שפירש רש"י שם) וזה השער הוא כנגד פתחה של גיהנם, כמו שנאמר ויצאת אל גיא בן הנם אשר פתח שער החרסית (ירמיה יט, ב). וגיא בן הנם זהו בחינת הגיהנם, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בגמרא (עיין בעירובין דף יט ע"א, ובסוכה דף לב ע"ב) שתי תמרות יש בגיא בן הנם ועולה עשן מביניהן וזהו פתחה של גיהנם. וזהו ששוברין כלי חרס בשעת השדוה, כי מרמזים לו בזה שני ענינים. הינו שמרמזין לו, אם היא אשה רעה, תזנה לבל תבגד בה, רק תקבל באהבה, כי על ידי זה אינה רואה פני גיהנם. ואם היא אשה טובה, דע וזכר כי יש גיהנם. ולא תהיה נמשך אחר תאוה, ותקדש עצמה כראוי, כי זכר תזכר שיש גיהנם. וכל זה מרמזין לו על ידי שבירת כלי חרס, שהוא בחינת שער החרסית, שהוא בחינת פתחה של גיהנם.

לקוטי מוהר"ן (תניינא תורה קיט), הנה הכל אומרים שיש עולם הזה ועולם הבא, והנה עולם הבא אנו מאמינים שיש עולם הבא, אפשר יש גם עולם הזה גם כן באיזה עולם. **כי בכאן נראה שהוא הגיהנם, כי כלם מלאים סורים גדולים תמיד.** ואמר שאין נמצא שום עולם הזה כלל.

ובשיחות שאחר ספורי מעשיות, בכותרת "מעשה בצדיק אחד" מובא מעשה בצדיק אחד שהיה צדיק גדול מאד שיצא מתאוה הידוע לגמרי לגמרי כראוי בשלמות ועלה לעולמות עליונים וראה שמנח ביורה חתיכות בשר ועצמות ושאל: מה זאת? והשיבו לו, שזאת היתה אשה יפה מאד ועל כן, מחמת שהיתה מחממת גופה לעברה על כן מחממין אותה כאן ורצה לראותה ומסרו לו שמות שתחזור ותתחבר כבתחלה וראה שהיתה יפת תאר גדולה מאד ומזה

ראוי לראות גנות התאווה הזאת אם חותכין אותה לחתיכות חתיכות האם יהיה שיק התאווה?.

הרי לנו, שגם לפי רבי נחמן הגיהנם הוא מלא יסורים גדולים, ולא מקום 'שפדאי' ללכת לשם.

תורת רבנו זלמן מלאדי בעל התניא

ר' שניאור זלמן בן רבי ברוך נולד בשנת תק"ה (1745) בעיר לודז'ה שבפולין. הוא הצטרף לחבורת תלמידיו של ר' דב בר המגיד ממוז'יטש, יורשו של הבעל שם טוב, ולמרות גילו הצעיר הפך להיות מהבולטים שבהם. רבו הטיל עליו לחבר שולחן ערוך מתקן ומבדר, והוא החל בעבודתו שהפכה למפעל חיים, אך רק כשליש מן השולחן ערוך שלו יצא לאור לאחר פטירתו, וחלקים נוספים שהיו מוכנים אבדו בשרפה. בשנת תקכ"ז (1767) נתמנה למגיד בעיר הולדתו לודז'ה. לאחר פטירת רבו המגיד ממוז'יטש בשנת תקל"ג (1773) נהיה רש"ז תלמיד-חבר של יורשו ר' מנחם מנדל מויטפסק. בשנת תקל"ז (1777) עלה רמ"מ מויטפסק לארץ, ורש"ז הפך לראש חסידי רוסיה. עקב הלשונות של המתנגדים נאסר רש"ז פעמים, ואחרי שחרורו בשנת תקס"ד (1804) עבר לעיר ליאדי, על שמה הוא נקרא עד היום, שם בסס ופתח את חסידות חב"ד (חכמה, בינה, דעת) אותה יסד. נוסף לפעילותו החנוכית והארגונית המשיך בפעילותו הספרותית, ובין השאר חבר את ספר 'התניא', שהוא הספר המרכזי של חסידות חב"ד עד היום. נפטר בשנת תקע"ג (1813), ובנו הבכור ר' דב בר שניאורסון (האדמו"ר האמצעי) מלא את מקומו. ספר השולחן ערוך אותו כתב, המכנה בידי חסידיו 'שולחן ערוך הרב', הוא למעשה עבוד ותמצות של השולחן ערוך. הספר יצא לאור במהדורות רבות.

תניא לקוטי אמרים (פרק ח), צריך הגוף לחבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטמאתו שקבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטמאת קלפת גנה ושדין יהודאין, אלא אם פן מי שלא נהנה מעולם הזה פל ימיו כרבנו הקדוש. ועל דברים בטלים בהתר כגון עם הארץ שאינו יכול ללמד צריך לטהר נפשו מטמאה זו דקלפה זו על ידי גלגולה בכף הקלע, כמו שכתוב בזהר (פרשת בשלח דף נט עמוד א).

אבל לדבורים אסורים כמו ליצנות ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קלפות הטמאות לגמרי אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר טמאתו מהנפש רק צריכה לירד לגיהנם. וכן מי שאפשר לו לעסק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה רק ענשים חמורים שמענישים על בטול תורה בפרטות מלבד ענש הפללי לכל בטול מצות עשה מחמת עצלות בגיהנם של שלג.

תנאי לקוטי אמרים (פרק מו), יובן חמר ענש אסור מלאכה בשבתות וחמץ בפסח השווה לכל נפש, לפי שאף בנפש בור ועם הארץ גמור מאיר אור קדשת שבת ויום טוב ונדון בנפשו בכרת וסקילה על חלול קדשה זו. וגם משהו חמץ או טלטול מקצה פוגם בקדשה שעל נפשו כמו בקדשת נפש הצדיק כי תורה אחת לכלנו.

תנאי אגרת התשובה (פרק יב), וטעם השמחה בייסורי הגוף, לפי שהיא טובה גדולה ועצומה לנפש החוטאת למרקה בעולם הזה ולהצילה מהמרוק בגיהנם (בפרט בדורותינו אלה שאין ביכלת להתענות כפי מספר כל הצומות שבתקוני תשובה מהארי"ל הצריכות למרוק הנפש להצילה ממרוק בגיהנם) וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בהקדמה לפרוש ספר איוב, שאפלו יסורים של איוב שבעים שנה אין להן ערך כלל לייסורי הנפש שעה אחת בגיהנם כי אש העולם הזה היא אחד מששים בגיהנם. אלא לפי שעולם הזה חסד יבנה וביסורין קליון בעולם הזה נצול מדינים קשים של עולם הבא.

• • •

דברי האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל

ובאוצר מאמרי החסידות לרבי מנחם מנדל שניאורסון האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל (עמוד רפ) מובא ענין כף הקלע והגיהנם, ושעל תאות אסור לא מספיק שיעבר רק בכף הקלע, אלא יצטרך גם לענשי הגיהנם.

- ❧ -

פרק ה

תורת אדמורי"ם אחרונים

בְּנֵי יֵשׁוּעָר (מאמרי השבתות מאמר ט - מעלות וסגולות שבת אות ט)

ר' צבי אלימלך שפירא מדינוב נולד בשנת תקמ"ה (1785). היה מתלמידיהם הקרובים של ר' יעקב יצחק הורוביץ החוזה מלובלין ושל אחרים מגדולי החסידות. רבו גלה לו שהוא משבט יששכר, ולכן קרא לספרו הגדול 'בני יששכר'. שמש כרב בכמה עירות בפולין, ולבסוף במונקטש ובדינוב, שעל שמה נקרא. החל לשמש כאדמו"ר בשנת תקע"ה (1815).

אמרו בתקוני זהר (דף פה ע"א), "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" (שמות לה, ג), הינו שלא לכעס שכל מי שכוועס הוא כמו שהדליק את אש הגיהנם. והנה מקשים הלא הפעס אסור גם בימי החל ולמה רק בשבת נאמר כן? ונראה לי הקטן בזה, דהנה בחל בלא זה הגיהנם דולק, אבל בשבת נכבה אש הגיהנם, והאדם הכוועס הוא מדליקו ומעורר חס ושלום ענשי הגיהנם גם בשבת, ועוד שהוא כאלו מדליק אש בשבת שהוא אב מלאכה.

• • •

תפארת שלמה לקוטים

רבי שלמה בן רבי דב צבי הכהן רבינוביץ נולד בשנת תקס"א (1801) בפולין למשפחה מיחסת. נחשב לעלוי מנערוותו. התקרב לחסידות, והסתופף אצל גדולי החסידות בדורו - היהודי הקדוש מפשיסחא והחוזה מלובלין. בשנת תקצ"ד (1836) מנה לרב בעיר רדומסק, שהפכה בזכותו למרכז חסידי חשוב. נפטר בשנת תרכ"ו (1866). חבר ספרי הלכה וחסידות רבים, בהם הספר 'תפארת שלמה' על התורה והמועדים.

הגיהנום על פי הבעל שם טוב

אמרתי לפרש דברי התוספות בשבת (דף פח עמוד א בד"ה שכפה עליהם הר כגיגית), וכתבו התוספות וזה לשונם, ואף על פי שפכר הקדימו נעשה לנשמע ולמה הצרף לכפות עליהם הר כגיגית? שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה. ותמה עליהם המהר"ל מפראג בספר תפארת ישראל, היתכן שפרחו מהאש, זה יתכן לילדים קטנים ולא לדור דעה?! עין שם. ולדעתי כונת התוספות, שמתחלה לא היו יודעים מהענשים אם יעברו, לכה אמרו נעשה ונשמע, אבל כשיראו האש הגדולה והבינו שאם לא היה ענש על העברות למה בא הקדוש ברוך הוא באש ובקולות וברקים, אלא להודיע "כי ד' אלהיה אש אכלה הוא אל קנא" (דברים ד, כד), וכמו שאמר משה "לבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" (שמות כ, יז). ואחר שהבינו **הענשים הגדולים אם יעברו באמת לא רצו לקבל**.

• • •

ר' צדוק הכהן רבינוביץ נולד בשנת תקפ"ג (1825) לאביו ר' יעקב שהיה רבה של קריזבורג שבליטא. נקשר לר' מרדכי יוסף ליינר מאיזביצא. הוא עבר ללובלין, והחל לחבר ספרים בתורת החסידות על פי שטות רבו, שמש כאדמו"ר בלובלין, עד פטירתו בשנת תר"ס (1900). כתב ספרים רבים גם בהלכה. רבי צדוק זכה למתנת שמים של כשרון עלווי מפליא וכבר בילדותו יצא למרחקים שמעו של העלוי מקריניק, בגיל שש עשרה חבר את ספרו "אוצר המלך" - שכל שורה בו נכתבה על סמך שליטה בכל מכמני התורה וחדירה לעמק הענגינים.

פרי צדיק ויקרא (פרשת אחרי אות ו), יש שני מיני גיהנום, **גיהנום של אש נגד כל השלש קלפות הקנאה והתאווה והכבוד שכלם נקראו אש, וגיהנום של שלג נגד קלפת עמלק**.

תקנת השבין (עמוד קפג), ר' יהודה בן רבי אלעאי (בראשית רבה כו, ו) דאין גיהנום לעתיד לבוא אלא **אש יוצא מגופו של רשע ומלהטתו**, שנאמר "רוחכם אש תאכלכם" (ישעיה לג, יא), וזהו ואשם הינו האש שלהם היוצא מגופם זה לא תכבה גם לעתיד, שאין גיהנום שפכר כלה והם לא פלו וכן **האש שמגופם**.

• • •

בְּסֵפֶר מִקּוֹר מַיִם חַיִּים (מחובר לספר הבעל שם טוב על התורה בראשית פרשת נח)
 כְּתַב, וְכֵן תִּמְהַרְהַר הִרְהוּרִים רָעִים וְקָשִׁים, עוֹמֵד מִמֶּשׁ בְּגִיהֲנָם, וְאִשׁ שֶׁל גִּיהֲנָם
 מִמֶּשׁ בּוֹעֵר בּוֹ, וְהוּא בְּחַיּוֹ בְּשֵׂאוֹל תַּחְתִּית, מִכָּל שֶׁכֶן אַחַר מוֹתוֹ, יֵרְדוּ שֵׂאוֹל חַיִּים,
 וְצַדִּיקִים יִשְׁמְחוּ בְּשִׂמְחָה אוֹתִיּוֹת מִחֲשָׁבָה יַעֲלִצוּ לְפָנָי אֱלֹהִים, עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ. עוֹד
 כְּתַב (בראשית פרשת נח), צָרִיךְ לַעֲמֹד לְפָנָיו יִרְאֵת עֲנֹשׁ, כִּי עַל כָּל חֲמוּם מִחֲשָׁבוֹת
 רָעוֹת וּמִכָּל שֶׁכֶן יוֹתֵר, יֵרֵד הֲרֵבָה מִדְּרָגוֹת וְיִטְעֵם אֶלֶף פַּעַם טַעְמֵי מִיתָה חוּץ
 מִעֲנֹשֵׁי גִיהֲנָם מְרוּרִים וְצָרוֹת הֲרֵבָה וּנְפִילוֹת יְסוּבְבוּהוּ, כָּל זֶה יִתֵּן הַמִּשְׁכִּיל עַל
 לְבוֹ. וּמוֹסִיף (שם), שֶׁעַל יְדֵי יִרְאֵת עֲנֹשׁ שִׂידַע שֶׁהוּא מִמֶּשׁ אִשׁ שֶׁל גִּיהֲנָם, יִדְחָה
 וְיִהְרַג אוֹתָהּ מִחֲשָׁבָה רָעָה, כִּי תִבָּא לְהִרְגָהּ הַשֶּׁכֶם לְהִרְגוֹ.

פרק אחרון

בפרק זה נביא כמה מדברי הגאונים הקדושים בתורת החסידות, שנגראה מדבריהם לכאורה, שהגיהנום הוא שונה מכל מה שנכתב לעיל. במשך הדורות תלו בדברי קדושים הרבה בוקי סריקי [דברים טפלים ואינם נכונים, עין עבודה זרה דף לו עמוד ב], ולא ניחא להו לאותם צדיקים שוכני עפר שיאמרו ויתלו בדבריהם כאלה דברים, וכדי לישב מקחם של צדיקים - אמרנו להביא דבריהם ולבארם בסייעתא דשמיא.

ראשית יש לציין, שאין בכח אי מי מהאחרונים ואפלו מהראשונים לחלק על דברי חז"ל, הגמרות והמדרשים המלאים מעניגי הגיהנום, כף - שגם אם נמצא לאחד מן החכמים הצדיקים שיקתב בספרו שאין יותר גיהנום, לא נוכל לקבל את דבריו כמות שהם, ונצטרף לעמל לבאר דבריו, ולהוציא לאור תעלומה.

בספר לקוטי מוהר"ן (תורה כב בהשמטות) כתב, גדולה בושה שנכפלה שני פעמים בפסוק (יואל ב, כו - כז) "ולא יבשו וכו'", "ולא יבשו עמי לעולם" (עין מועד קטן דף ט ע"ב): הגן עדן והגיהנום הם בזה העולם ממש, אך אי אפשר לבוא לשם, מחמת הקרירות שבצד צפון ודרום. **וצער הבושה גדול מאד יותר מענש גיהנום**, וכל יסורי עולם הזה, יש בהם צער הבושה, שמתביש מחבריו על שיש לו יסורין. וכן לעתיד לבא צער הבושה גדול מאד, ואפלו כל צדיק נכוה מחפתו של חברו, או לאותה בושה או לאותה כלמה, כמו שאמרו בגמרא (בבא בתרא דף עה ע"א).

היו שתלו בדברי קדשו של רבי נחמן - שמתכוון לומר שכל הגיהנום הוא רק עניגי בושה, אך אם נדקדק בדבריו נראה שלא בטל ואמר שאין גיהנום, והבושה היא הגיהנום, אלא אמר שצער הבושה גדול מאד יותר מענש הגיהנום.

ובאור הדברים, שכאשר אדם המחזק צדיק בעולם הזה, יענש בעולם האמת בענשים נוראים, ויכירו וידעו כלם שכל מי חיו, היה רשע וצבוע, צער הבושה שלו באותה העת יהיה גדול יותר מהיסורים שסובל, שכלל שיגדלו יסוריו - כן תגדל בשתו, שכלם מכירים ויודעים בו שהיה רשע.

בספר תולדות יעקב יוסף (שמות פרשת בא) כתב, העולה מזה, **כי אין לרשעים גיהנם יותר מאם שמכניסין אותו לגן עדן, שאין שם אכילה ושתיה ותאות עולם הזה**, רק הצדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהם, הם שהיו פחותי הערך בעיני גסי הרוח, שהיו סרוחים בעיניהם כמו שאמרו וחקמת סופרים תסרח (סוטה דף מט ע"ב), ועתה הם בראש הקרואים ומתענגין בתענוגי התורה ותהפלה, והענג לרשעים הם נגע, שלא הרגלו בזה, ומה אם מי שלא למד ג' ימים הם מרים אצלו, מכל שכן זה שלא הרגל כל ימיו בזה שהיא עתה לו מרה מה שהוא מתוק, ושמים אור התורה לחשך בעיניהם.

ובאור הדברים - שזהו אחד מענשי הגיהנם - שיראו את כבוד הצדיקים ואת ההפסד שלהם, והצדיקים מתענגים, והרשעים מתנגעים. וזהו חוץ מהענש השמור להם בשבעה מדורי גיהנם כל אחד ומדורו. ומה שאמר - כי אין לרשעים גיהנם יותר מאם שמכניסין אותו לגן עדן - להפלט הענין אמר כן, להורות על הצער הגדול שיהיה להם באותה שעה. ודו"ק ופשוט.

והרב המחבר עצמו מביא ומתאר כמה פעמים את הגיהנם **כאש ממש**, וכמו שהזכרנו לעיל.

עוד כתב בספר כתנות פסים (ויקרא פרשת צו) [למחבר ספר תולדות יעקב יוסף], עוד יש לומר בדרך הלצה, כי כתבתי במקום אחר פרוש הש"ס (גדרים דף ח ע"ב) לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מוציא חמה מנרתקה, צדיקים מתרפאין בה ורשעים נדונין בה. ויש להבין, איך מה שהוא רפואה לזה יהיה חלי לזה? ובארת, כי שמעתי שאין לרשעים גיהנם יותר מגן עדן, שאין שום תענוג בגן עדן רק בדברים רוחניים, עסק התורה ותהלה, והם אינם מרגלים בזה ונחשב זה להם לגיהנם, ודברי פי חכם חן. אם כן מבאר שפיר מה שהצדיקים מתרפאין בה, שהוא התורה ותהלה, שנאמר "רפאות תהי לשרך וכו" (משלי ג, ח), בזה עצמו נדונין הרשעים.

ויש שישמחו בדבריו שהנה מצאנו שאין שום אש ששורפת בגיהנם... אך אם נדקדק נראה שמבאר את דברי הגמרא שלעתיד לבא יהיה כן, אך לעת עתה אש תמיד תוקד שם. ובחוד שהרב המחבר הנזכר מביא ומתאר כמה פעמים את הגיהנם כאש ממש. ועוד שזהו עוד אחד מהענשים של הרשעים, שיראו איך הצדיקים מתענגים, ואיך הם סובלים, וכבר מזכר כן בכתוב המדבר על

תחית המתים ואומר "ורבים מישיגי אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם" (דניאל יב, ב).

באור מאמר ריש לקיש שאין אש של גיהנם שולטת בפושעי ישראל

עוד אמרתי לבא ולבאר מאמר ריש לקיש בערובין (דף יט עמוד א), ובחגיגה (דף כז עמוד א), אמר ריש לקיש: פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהן קל וחמר ממזבח הזהב, מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעבי דינר זהב עמד כמה שנים ולא שלטה בו האור, פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון, שנאמר כפלח כרמון רקתה. ואמר רבי שמעון בן לקיש: אל תקרי רקתה אלא ריקתה, שאפלו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון - על אחת כמה וכמה.

וכתבו התוספות בחגיגה (שם), דבפושעים קצת אמר ריש לקיש את דבריו.

וכן מוכח ממה שאמר שהם מלאים מצות כרמון. ופושעים כאלה אין אור של גיהנם שולטת בהם.

והמאירי בערובין (ד"ה לעולם לא) פירש, שרק פושעים שמקבלים את הצער ויסורי המיתה בהצדקת הדין, ובשבח לה' יתברך על ישר משפטו, הם אלו שנצולים מיסורי הגיהנם.

באור נוסף מצאנו בספר פרחי כהנה בחגיגה (שם) [לד' רחמים חי חויתה הכהן נולד באי גרבא (תוניסיה) בשנת תרס"א (1901)]. היה רב הקהילה היהודית בגרבא, ובסוף ימיו רב מושב ברכיה (סמוך לאשקלון), ולמעשה רבם של כל עולי גרבא בישראל ובתפוצות. העמיד תלמידים הרבה וכתב ספרים רבים, בהם כמה פרכים של ספרי שאלות ותשובות. נפטר בתשי"ט (1959).

דמה שאמר שמלאים מצות כרמון הינו אותם עמי הארץ, המחזיקים ביד התלמידי חכמים לעסק בתורה, שבזה זוכים שאין אור של גיהנם שולטת בהם מדה כנגד מדה, וכמו שהממון שנתנו לתלמידי חכמים שמר והגן על התורה של תלמידי החכמים שלא תלך לאבוד חס ושלום, כך הוא מגן ושומר עליהם שלא יכלו ויאבדו באש של גיהנם.

ובספר פנים פות (שמות פרק כו), לרבי פינחס בן רבי צבי הירש הלוי הורוץ

[נולד בעיר טשודרטקוב שבפולין בשנת תצ"א (1730) למשפחת רבנים. למד תורה מפי אביו שהיה אב בית דין בטשודרטקוב, ומפי אחיו הגדולים ר' נחום, לימים אב בית דין בעיר פרוסקורוב, ור' שמואל שמלקא, לימים רבה של העיר ניקלשבורג. מאחר יותר התקרבו האחים ר' פינחס ור' שמואל לר' דב בר ממזריטש, תלמיד הבעל שם טוב. בהמשך שמש ר' פינחס בדרבנות בערים שונות, ובשנת תקל"ב (1772) מנה למלא את מקומו של ר' אברהם אביש (נפטר בשנת תקכ"ט - 1768) כרבה של פרנקפורט דמיין, ובתפקיד זה שמש במשך 33 שנים, עד מותו בשנת תקס"ה (1805)].

באר עוד בזה, שפונת ריש לקיש שפושעי ישראל מצטערים מלהבות אש בגיהנם, אלא שאינו מכלה אותם לגמרי, כענין שאמרו בגמרא בסוטה (דף ט ע"א) חצי אכלה בם חצי כלים והם אינם כלים, וכן אמרו חז"ל בראש השנה (דף יז ע"א), בפושעי ישראל בגופו, גיהנם כלה והם אינם כלים, שאין הגיהנם מכלה אותם לגמרי, וזה נלמד ממזבח הזהב שלא נשרף לגמרי, אבל אין ללמד מזה שאינם מצטערים. וכעין זה כתב בשו"ת משנה הלכות (חלק י סימן שי) עין שם.

וינצלו מכל משחית ורעה	לסיום נשוא תפלה
ומכל חטא עון ועברה	לפני נורא עלילה
והחוטאים ישובו בתשובה	שיתקומו דברי חז"ל האמורים
ונזכה כלנו לעבדו מאהבה	בגמרא ובמדרשים
וירחם ה' על עם ישראל	"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא"
ובמהרה, ובא לציון גואל	ולא יאבדו את חלקם בזה ובבא

תם ונשלם שבה לא-ל בורא עולם.

לתועלת הקוראים אִמְרָנוּ לְהִבְיָא כְּאֵן מְעֻט לְקוּטִים וְתַאֲוָרִים מֵהוּ הַגִּיהֵנוֹם עַל פִּי חֲכָמֵינוּ זְכוּרָנוֹם לְבְרָכָה, כְּדֵי לְהַפְרִיךְ אֶת כָּל דְּבָרֵי הַאֲוִמְרִים שֶׁהַגִּיהֵנוֹם זֶה רַק הַרְגָּשָׁה לֹא נַעֲיָמָה אוּ בּוּשָׁה....

בְּאֻצֵּר הַמְדַרְשִׁים (אֵיזִנְשֵׁטִין פֶּרֶק גּוֹ עֵדוּ; גִּיהֵנוֹם עֲמוּד 91) מְבִיאִים לְקוּט מִמִּירוֹת בְּעֵנִינֵי הַגִּיהֵנוֹם הַנִּקְרָא 'מִסְכַּת גִּיהֵנוֹם' [הוּבָא גַם בַּסֵּפֶר רֵאשִׁית חֲכָמָה שֶׁעַר הִירָאָה פֶּרֶק יב]. וְאִמְרָנוּ נְבִיא אֶת דְּבָרֵי חֲזוֹ"ל הִלְלוּ כִּכְתָבְכֶם וְכִלְשׁוֹנְכֶם [וְהוֹסִפְנוּ מֵלוֹת קֶשׁוּר לְהַבְנִת הָעֵנָן בְּסוּגְרִים מְרַבְּעִים]:

מִסְכַּת גִּיהֵנוֹם

מִנֵּן, שְׁנַאֲמַר "וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה" (בַּמְדַּבֵּר טז, לג) [הֵם בְּלוּעֵי קִרְחַ שְׁנִבְלָעוּ בְּאֲדַמַּת הַמְדַבֵּר עַל מַחְלָקָתָם עִם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְשֵׁם יִרְדּוּ לְשֵׂאוֹל הוּא הַגִּיהֵנוֹם]. זֶה שְׁבִי־שׁוֹב מִנֵּן, שְׁנַאֲמַר "נָאֵם ה' אֲשֶׁר אוֹר לוֹ בְּצִיּוֹן וְתִנּוּר לוֹ בִּירוּשָׁלַם" (יִשְׁעִיָה לֵא, ט).

חֲמֹשֶׁה מִיָּנִי אֵשׁ יֵשׁ בְּגִיהֵנוֹם, אֵשׁ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתָה, שׁוֹתָה וְאֵינָה אוֹכֶלֶת, אוֹכֶלֶת וְאֵינָה שׁוֹתָה, לֹא אוֹכֶלֶת וְלֹא שׁוֹתָה, וְיֵשׁ אֵשׁ אוֹכֶלֶת אֵשׁ. יֵשׁ בָּהּ גְּחָלִים כְּהָרִים, וְיֵשׁ בָּהּ גְּחָלִים כְּגִבְעוֹת, יֵשׁ בָּהּ גְּחָלִים כִּיֵּם הַמֶּלַח, וְיֵשׁ בָּהּ גְּחָלִים כְּאֲבָנִים גְּדוֹלוֹת. יֵשׁ בָּהּ נְהָרוֹת שֶׁל זָפֶת וְשֶׁל גְּפָרִית מוֹשְׁכִין וְרוֹתְחִין גְּחָלֵי רְתָמִים.

גָּזַר דֵּינוּ שֶׁל רֶשַׁע - מְלֶאכִי תִבְלָה דוֹחֲפִין אוֹתוֹ עַל פְּנָיו וְאַחֲרֵים מְקַבְּלִים אוֹתוֹ מֵהֶם, וְדוֹחֲפִין אוֹתוֹ לְפָנָי אוֹר שֶׁל גִּיהֵנוֹם וּפּוֹעֶרֶת פִּיהָ וּבוֹלְעָתוֹ, שְׁנַאֲמַר "לָכֵן הִרְחִיבָה שְׂאוֹל נִפְשָׁה וּפְעָרָה פִּיהָ לְבָלֵי חֹק וַיִּרַד הַדְרָה וְהַמוֹנָה וְשְׂאוֹנָה וְעָלַז בָּהּ" (יִשְׁעִיהוּ ה, יד). [כֹּל זֶה נַעֲשֶׂה] לְמִי שְׂאִין בְּדוֹ מִצְוָה אַחַת שֶׁמְכַרְעוּ לְכַף זְכוּת, אֲבָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּדוֹ

כְּתִיב "לְפָנָי יַעֲמוּ מִי יַעֲמוּד וּמִי יָקוּם בַּחֲרוֹן אַפּוֹ" (נְחוֹם א, ו), ר' זְעִירָא פִּתַח [לְדַרְשׁ וְאָמַר] "לְעֵלּוּקָה שְׁתֵּי בְנוֹת הַב" (מִשְׁלֵי ל, טו), אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שְׁתֵּי כְתוּת שֶׁל מְלֶאכִים עוֹמְדִים עַל פֶּתַח גִּיהֵנוֹם, וְאוֹמְרוֹת הַב הַב אֵינִי אֵינִי [הִבִּיאוּ הִבִּיאוּ אֶת נְשָׁמוֹת הַרְשָׁעִים], וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ גִּיהֵנוֹם שֶׁקוֹל נְהַמָּתָה הוֹלֵךְ מִסוּף הָעוֹלָם עַד סוּפוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ תַפְתָּה, שֶׁהַכֹּל נִכְנָסִים שָׁם בְּפִתּוּי שֶׁל יֵצֵר הָרַע.

פֶּרֶק רֵאשׁוֹן: ר' יוֹחָנָן פִּתַח "עֲבָרֵי בְּעַמְקַ הַבְּכָא מַעֲזִין יִשְׁתִּיתוּהוּ גַם בְּרִכּוֹת יַעֲטָה מוֹרָה" (תַּהֲלִים פד, ז), מְלַמֵּד שֶׁהַרֶשַׁע מִתּוֹדָה [בְּבֵית דִין שֶׁל מַעֲלָה] כֶּשֶׁם שֶׁהַמְצָרַע מִתּוֹדָה וְאוֹמֵר - אֲנִי פְלוֹנִי בֶן פְלוֹנִי עֲבָרְתִי עֲבָרָה פְלוֹנִית בְּמָקוֹם פְלוֹנִי בְיוֹם פְלוֹנִי בְּפָנָי פְלוֹנִי בְּמַעֲמַד פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי.

שְׁלֹשָׁה עֲדִים יֵשׁ בְּגִיהֵנוֹם אֶחָד בֵּיָם, אֶחָד בְּמַדְבָּר, וְאֶחָד בִּישׁוּב. זֶה שְׁבִיָּם מִנֵּן, שְׁנַאֲמַר "מִבְּטָן שְׂאוֹל שׁוֹעֲתִי שְׁמַעַת קוֹלִי" (יוֹנָה ב, ג) [וְהַשְׂאוֹל זֶה הַגִּיהֵנוֹם, וְאָמַר כֵּן יוֹנָה שֶׁהָיָה בְּמַעֲזֵי הַדָּגָה בֵּיָם]. זֶה שְׁבִיָּם בְּמַדְבָּר

שנאמר "שני רשעים שברת" (תהלים ג, ח). והראני בני אדם שמשליכין אותם מן האש לשלג ומן השלג לאש, פרועה זה שרועה את צאנו מהר להר. ועליהם הכתוב אומר "כצאן לשאול שתו מות ירעם וירדו כם ישרים לבקר וצורם לבלות שאול מזבל לו" (תהלים מט, טו).

אמר רבי יוחנן, פל מלאך ומלאך ממנה להפרע ענש עברה אחת. זה בא ודן אותו והולך לו, וכן השני וכן השלישי וכן כלם עד שמשלימין לכל עברות שיש בידי. [משל] למה הדבר דומה? לבעל חוב שהיה לו בעלי חובות הרבה והוליכוהו אצל המלך, אמר להם המלך מה אעשה לכם? לכו וחלקוהו ביניכם. באותה שעה נפשו נמסרת בגיהנם למלאכים אכזרים ומחלקים אותו ביניהם.

פרק שלישי: תניא שלשה יורדין לגיהנם ואין עולין, הבא על אשת איש, והמלכין פני חברו ברבים, והנשבע בשם ה' לשקר, ויש אומרים אף המתפבד בקלון חברו, והמסכסך בין איש לאשתו להביא מריבה ביניהם.

בכל ערב שבת מוליכין אותן לשני הרים של שלג ומניחין אותן שם, ובמוצאי שבת מחזירין אותם למקומם, ומלאך יוצא ודוחף אותם ומחזיר אותם למקומם בגיהנם. ומהן נוטלין שלג ונותנין תחת בית שחיהם כדי לצנן אותם [מאש הגיהנם] בששת ימי החל, והקב"ה אומר להם רשעים אוי לכם שאף בגיהנם אתם גוזלים, שנאמר "ציה גם חם

תורה ומעשים טובים ויסורין רבים באים עליו נצול מדינה של גיהנם, שנאמר "גם כי אלה בגיא צלמות לא אירא רע וכו' שבטוה ומשענתה המה ינחמני" (תהלים כג, ד), "שבטוה" - אלו יסורין, "ומשענתה" - זו התורה.

...

פרק שני: רבי יוחנן פתח: "ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקנותם מפח נפש" (איוב יא, כ). גוף [הרשע] שאינו פלה [למרות ששורפים אותו], ונשמתו יוצאת באש שאינו נכבה, ועליהם הכתוב אומר "כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה" (ישעיהו טו, כד).

אמר רבי יהושע בן לוי פעם אחת הלכתי בדרך ומצאתי אליהו הנביא זכור לטוב, אמר לי רצונה שאעמידך על שער גיהנם? אמרתי לו הן. הראני בני אדם שתלויין בחטטם ובני אדם שתלויין בידיהם, ובני אדם שתלויין בלשונם, ובני אדם שתלויין ברגליהם, והראני נשים שתלוייות בדיהן, והראני בני אדם שתלויין בעיניהם, והראני בני אדם שמאכילין אותם בשרם, ובני אדם שמאכילין אותם גחלי רתמים, ובני אדם יושבים חיים ותולעים אוכלין אותם. אמר לי אלו שפתוב עליהם "כי תולעתם לא תמות". והראני בני אדם שמאכילין אותם חול דק, והיו מאכילין אותם על פרחם ושניהם נשפרות, והקב"ה אומר להם רשעים כשאכלתם את הגזל הנה מתוק בפיכם, ועתה אין בכם כח לאכל, לקים מה

"ב חדש. ונהר דינור יוצא מתחת כסא הכבוד ויורד עליהם והולך מסוף העולם ועד סופו.

יגזלו מימי שלג שאול חטאו" (איוב כד, יט) כלומר אף בשאול חטאו.

...

וז' מדורות יש ביניהם [בתוך הגיהנם] ובכל מדור ומדור יש בו ששת אלפים בתים, ובכל בית ובית יש בו ששת אלפים חלונות, ובכל חלון וחלון יש בו ששת אלפים כדי מרה, וכלם מזמנים לסופרים ולדיינים, שלא עשו כהוגן, ולאותה שעה אמר שלמה "ונהמת באחרייתך בכלות בשרך ושארך וגו'" (משלי ה, יא). ואחד מהם אינו נמלט [מענש], אלא אם כן יש בו תורה ומעשים טובים. אחרי כל זאת הקדוש ברוך הוא מרחם על בריותיו שנאמר "כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי" (ישעיה נז, טז).

פרק רביעי: כל י"ב חדש [שאחר מיתתם] נעשים אפר והרוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים, דכתיב "ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם" (מלאכי ג, כט), ואחר כך נשמתן חוזרת בהם והם יוצאים מגיהנם, ופניהם שחורות כשולי קדרה והם מצדיקים עליהם את הדין ואומרים [לקב"ה] יפה גזרת עלינו יפה דנתנו, לך ה' הצדקה ולנו בשת הפנים כיום הזה.

[כן נוהגים עם רשעי ישראל] אבל [ברשעי] אמות העולם עובדי עבודה זרה דנים אותם בשבעה מדורות של אש ובכל מדור ומדור

סליק מסכת גיהנם

להשלמת הענין הוספנו לקוט גוסף מעניני הגיהנם הנקרא 'פרק מגיהנם לר' יצחק בן פרנך'. הובא גם באוצר המדרשים הנזכר לעיל (עמוד 92).

המות והאחד סופר, והאחד ממנה, אומר לו [המלאך לאדם] כבר הגיע קצף, אומר לו [האדם] אינו כן שעדין לא הגיע קצי, מיד חושב המלאך הסופר ימיו ושנותיו, באותה שעה פותח האדם את עיניו ורואה את מלאך המות ומזדעזע ונופל על פניו.

אמרו עליו על מלאך המות שארכו מסוף העולם ועד סופו. ואפלו בשעת מיתתו של רשע, יצרו מתגבר עליו.

רבי יצחק אומר, כל עונותיו של אדם חקוקים לו על עצמותיו שנאמר "ותהי עונתם על עצמותם" (יחזקאל לב, כז), וכל זכיותיו של אדם כותבים לו על יד ימינו.

רבי יהושע אומר אין מעדין בזכיותיו ובחובותיו של אדם אלא בשעת פטירתו, ואפלו שיחה קלה שאין בה חטא, מגידים לו לאדם בשעת מיתתו. הא כיצד, כשאדם מת באין עליו ג' מלאכי השרת, האחד מלאך

מסכת חבוט הקבר

הארץ ומלוואה" (תהילים כד, א). צועקת קול שני ואומרת - אחי אחי קרובי ומשפחתי החביבים עלי בואו והצילוני מדין המות, והמלאך השני עונה "אח לא פדה יפדה איש" (תהילים מט, ח). וצועקת קול שלישי ואומרת - ממוני ממוני החביב עלי הצילני מדין המות הזה, ועונה מלאך שלישי ואומר "לה' הארץ ומלוואה" (תהילים כד, א). וצועקת קול רביעי ואומרת - מעשי הטובים בואו והצילוני מדין המות, ועונה מלאך רביעי ואומר לו עכשו קראת אל האמת, שנאמר "והלך לפניך צדקה" (ישעיה נח, ח).

רבי אליעזר אומר, בשעה שהצדיק נפטר מן העולם באין עליו ג' כתות של מלאכי השרת, כת אחת אומרת "הצדיק אבד ואין איש שם על לב" (ישעיה נז, א), כת שנייה אומרת "בא שלום וגו'" (ישעיה נז, ב), כת ג' אומרת "והלך לפניך צדקה" (ישעיה נח, ח).

אמרו חז"ל, ד' מלאכים עומדים לו לאדם בשעת פטירתו מן העולם הזה, כשתבא הנשמה לפטר מן העולם תזעק קול אחד ואומרת - ארץ ארץ שהלכתי עליה הצילני מדין המות, ועונה המלאך ואומר "לה'

...

ותועלת המעינים, הוספנו עוד את מסכת חבוט הקבר, הובא גם כן באוצר המדרשים אייזנשטיין הנ"ל (עמוד 93) ובספר ראשית חכמה (שער היראה פרק יב).

מסכת חבוט הקבר

רואים אבל רואים במיתתם, שנאמר "לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה" (תהילים כב, ל). מיד מעיד [שהגיע קצו] והקב"ה חותם. אם צדיק הוא מוסר נפשו לבגדיו, אם רשע גמור הוא מקשה ערפו ומגביר יצרו. מכאן אמרו חז"ל, אפלו בפטירתו של אדם רשע יצרו מתגבר עליו.

רבי אליעזר בן יעקב אומר, כשם שמקשה ערפו בעולם הזה כה מקשה ערפו בשעת פטירתו שעומד בדין, שנאמר "רשע יראה וכעס וגו'" (תהילים קיב, י).

פרק ראשון: כיצד אדם מת? באין אליו מלאכי הרקיע, אחד ממלאכי השרת ואחד ממלאכי מות ואחד סופר ואחד שממנה עמו ואומרים לו: קום הגיע קצה, אומר להם עדין לא הגיע קצי, מיד פותח את עיניו ורואה מלאך, ארבו מסוף העולם ועד סופו מפך רגלו ועד קדקדו מלא עינים, לבושו אש כסותו אש, כלו אש, וסכין בידו וטפה של מרה תלוי בו, ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות, ואינו מת עד שרואה הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר "כי לא יראני האדם וחי" (שמות לג, ג), בחייהם אינם

הגיהנם על פי הבעל שם טוב

פָּרַק שְׁלִישִׁי: אָמַר רַבִּי מֵאִיר מִשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, קָשָׁה יוֹם הַדִּין שֶׁהַקֶּבֶ"ה דֵּן אֶת הָאָדָם בְּקֶבֶר יוֹתֵר מִדֵּין שֶׁל גִּיהֵנִם. דֵּין גִּיהֵנִם [דְּנִים אֶת הָאָדָם מִגִּיל] עֲשָׂרִים שָׁנָה, אֲבָל דֵּין הַקֶּבֶר אֶפְלוּ צְדִיקִים נְדוּנִין בּוֹ, אֶפְלוּ גְמוּלֵי חֶלֶב, אֶפְלוּ יוֹנְקֵי שְׂדֵים נְדוּנִים בּוֹ, אֶפְלוּ נְפִלִים נְדוּנִין בּוֹ. אֲבָל אֲמָרוּ חַז"ל, הֵדָר בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמַת בְּעָרֵב שֶׁבַת קָדָם שִׁקִּיעַת הַחַמָּה וְנִקְבֵר בְּשַׁעַת תְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּעָרֵב שֶׁבַת - אֵינוֹ רוֹאֶה דֵּין הַקֶּבֶר.

וּמָה יַעֲשֶׂה [הָאָדָם] שְׂיִנְצֵל מִדֵּין הַקֶּבֶר? יִהְיֶה אוֹהֵב צְדָקוֹת, וְאוֹהֵב תּוֹכְחוֹת, וְאוֹהֵב גְּמִילוֹת חֶסֶדִים, וּמְכַנֵּס אוֹרְחִים לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְיִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ בְּכוֹנֵה, וְאֵז אֶפְלוּ מַת בְּחוּץ לְאָרֶץ [אִם] מַת בְּעָרֵב שֶׁבַת אֵינוֹ רוֹאֶה דֵּין הַקֶּבֶר וְאִף לֹא דִינָה שֶׁל גִּיהֵנִם, שְׁנֵאֲמַר "קִרְאֲתִי מִצָּרָה לִי מִכֶּטֶן שְׂאוּל שׁוֹעֲתִי" (יונה ב, א), מִצָּרָה זֶה חֲבוּט הַקֶּבֶר, מִכֶּטֶן שְׂאוּל זֶה דִינָה שֶׁל גִּיהֵנִם.

בֶּן עֲזַאי אָמַר, שֶׁלֶשֶׁה דִינֵין הֵן [שְׂדֵנִים אֶת הָאָדָם] וּשְׁלֹשָׁתָן קָשִׁין זֶה מִזֶּה, וּשְׁלֹשָׁתָן לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הֵם. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, וְכִי שֶׁלֶשָׁתָן לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא? וְהֵלֵא דֵּין קֶבֶר לְבִדּוֹ דְּנִין אוֹתוֹ, וְדִין גִּיהֵנִם לְבִדּוֹ דְּנִין אוֹתוֹ, וְדִין שְׁמַיִם לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הוּא. אִם אֵין עָלָיו דֵּין [שְׁנֵמִצָּא צְדִיק] פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִדֵּי, וְאִם לֹא דְּנִין אוֹתוֹ דֵּין אֲרֵךְ.

...

פָּרַק רְבִיעִי: אָמַר רַבִּי יוֹסִי, בֹּא וּרְאֵה כְּמָה בֵּין בְּהֵמָה לְאָדָם, בְּהֵמָה כְּמָה יִסּוּרֵין סוֹבְלָת

בְּשַׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל צְדִיק מָהוּ אָמַר? "הַצְדִּיק אֶבֶד וְגו'" (ישעיה נז, א), וּבְשַׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל רָשָׁע מָהוּ אָמַר? וּבְלִיעַל כְּקוֹץ מִנֵּד וְגו' (שמואל ב, כג, ו).

...

פָּרַק שְׁנִי: שְׂאֵלוֹ [תְּלַמִּידוֹ] אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כִּיצַד דֵּין חֲבוּט הַקֶּבֶר? אָמַר לָהֶם, בְּזִמְנֵי שְׁנַפְטֵר הָאָדָם מִן הָעוֹלָם, בֹּא מִלְּאֶף הַמּוֹת וְיֹשֵׁב לוֹ עַל קֶבְרוֹ וּמִכָּה אוֹתוֹ בִּידּוֹ, וְאָמַר לוֹ: קוּם הַגִּידָה שְׁמָךְ. אָמַר לוֹ [הָאָדָם לְמִלְּאֶף הַמּוֹת]: גְּלוּי וְיִדּוּעַ לְפָנֵי מִי שְׂאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שְׂאֵינִי יוֹדֵעַ מָה שְׁמִי. מִיָּד מְכַנֵּס רוּחַ וּנְשָׁמָה בְּגוּפוֹ וּמַעֲמִידוֹ וּמַחִיבוֹ בְּדִין.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי: [מִלְּאֶף הַמּוֹת] חֲצִיזוֹ אֵשׁ וְשִׁלְשֵׁלַת בִּידּוֹ, וּבְפַעַם אַחַת [שְׁמִכָּה אֶת הָאָדָם בְּשִׁלְשֵׁלַת שְׁלוֹ] אֲבָרְיוֹ מִתְּפָרְקִים, [וּבְפַעַם] הַשְּׁנִיָּה [שְׁמִכָּה בְּאָדָם] עֲצָמוֹתָיו מִתְּפָרְקִים, וּבְאֵין מִלְּאֶכִי הַשְּׂרַת וּמִלְּקָטִים אוֹתָן וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ. וּמִכָּה אוֹתוֹ פַּעַם שְׁלִישִׁית. וּמְבַקְשִׁין מִמֶּנּוּ דֵּין, וְדִנִּין אוֹתוֹ בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה, יוֹם א' וְיוֹם ב' בְּכָף דְּנִין אוֹתוֹ [הֵינּוּ בְּכָל מָה שְׂאֲמַר לְעִיל]. יוֹם ג' דְּנִין אוֹתוֹ בְּמִכּוֹת, מִכּוֹה מ'ב' עֵינָיו מִפָּנֵי שְׂלֵא רָאָה וְאָמַר, וּמֵאֲזוּנָיו מִפָּנֵי שְׂלֵא שְׁמַע וְאָמַר, וּמִשְׁפָּתָיו מִפָּנֵי שְׁהוּצִיא מִשְׁפָּתָיו דְּבָרֵי תְּפִלוֹת, וּמִלְּשׁוֹנוֹ מִפָּנֵי שְׁהַעִיד עֲדוּת שְׁקָר, וּמִרְגְּלָיו מִפָּנֵי שְׁהִקְדִים רְגְלָיו לְדָבָר עֲבָרָה. מִכָּאֵן אֲמָרוּ חַז"ל, כָּל הַמְּקַדִּים רְגְלָיו לְדָבָר עֲבָרָה מְקַדִּימִין לוֹ מִלְּאֶף הַמּוֹת. וְכָל הַמְּלַשִּׁין עַל חֲבֵרוֹ בְּלִשׁוֹן הָרַע מִיתָתוֹ בְּאַסְכְּרָה [פַּצֵּעַ מְגַלְתִּי בְּגָרוֹן שְׁחוּזְקוֹ לְמוֹת].

...

פָּרַק חֲמִישִׁי: בְּשַׁעַת הַדִּין אוֹמֵר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאָדָם, טָרַח גְּדוֹל הָיָה לִי עֲלֶיךָ מְשִׁיבֵי רֵיחַ אִמָּה וְלֹא הָיִיתִי נֶפֶל, וְכִשְׂצִאתָ לְאוֹר הָעוֹלָם תִּקְנֵתִי לָךְ מְזוֹנוֹת וְהַצְלֵתִיךָ מִן הַיְסוּרִין, כְּלוּם עֲסַקְתָּ בַתּוֹרָה וְעָשִׂיתָ גְּמִילוֹת חֲסָדִים לְפָנַי? אִם יֵשׁ בּוֹ דְּבָרִים הִלְלוּ פוֹטְרִין אוֹתוֹ מִיַּד מִן הַדִּין, וְאִם לֹא מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְחֻמְשָׁה מְלֹאכֵי חַבְלָה כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה, אֶחָד מִכֶּה וְאֶחָד מוֹנֵה [סוֹפֵר אֶת הַמִּכּוֹת שֶׁמִּקְבֵּל] כְּדֶרֶךְ שְׂמִכִּין וּמוֹנִין כְּבֵית דִּין [כְּשֶׁנוֹתְנִין מְלָקוֹת], [וְהַמְלֹאךְ] הַשְּׁלִישִׁי מוֹצִיא אוֹר מְגוּפּוֹ כְּכַבֵּשֶׁן שֶׁהָאוֹר יוֹצֵא מִמֶּנּוּ [וּמְעַנִּישׁוֹ בְּאֵשׁ], [וְהַמְלֹאךְ] הָרְבִיעִי מְבִיא עֲשָׂבִים מְרִים וְחֲמוּצִים מִן הַהָרִים, שְׂאֵם גִּזְלֵי מַחְבְּרוֹ אוֹמְרִים לוֹ דְּקָדֵק בְּשֶׁנֶּה [תִּתְחַן אוֹתָם בְּשֶׁנֶּה] לְפִי שְׂאֻכְלֵת גִּזְלֵי בְּשֶׁנֶּה, [וְהַמְלֹאךְ] הַחֲמִישִׁי מִכֶּה אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, וְאוֹמֵר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה לֹא הִדְרַכְתֶּם אֶת בְּנֵיכֶם לְלַמֵּד תּוֹרָה וּמְעֻשִׁים טוֹבִים כְּדֵי שְׂיַעֲשֶׂה מִצּוֹת וּמְעֻשִׁים טוֹבִים וְיִפְרֹשׁ מִמְעֻשִׁים רָעִים. מִיַּד נוֹתְנִין לוֹ רְשׁוֹת לְהַפּוֹת אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, וְאִם קָרָא וְלֹא קָיָם מְלָקִין אוֹתוֹ בְּפָנֵיהֶם.

בְּעוֹלָם, שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ וּמְפַשְׁטִין אוֹתָהּ וְאֵין עֲלֶיהָ דִּין, אֲבָל אָדָם כְּמָה יְסוּרִין סוֹכֵל בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹאֲחֵר מִיַּתּוֹ אִם צָדִיק גְּמוּר הוּא פוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַדִּין. וְאִם רָשָׁע גְּמוּר הוּא דָּנִין אוֹתוֹ בְּדִינֵים חֲמוּרִים.

אָמְרוּ בְּשַׁעַת שְׂאָדָם נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, לֹא דִי שֶׁהוּא נִבְהַל מִמְלֹאךְ הַמְּוֹת שֶׁכָּלוּ מִלֵּא עֵינָיִם וְחָרְבוּ שְׁלוֹפָה בִּידוֹ, אֶלָּא שׂוֹאֵל לוֹ: כְּלוּם עֲסַקְתָּ בַתּוֹרָה וּבְגְמִילוֹת חֲסָדִים, וְהַמְלֹכֶתָ לְקוֹנֵה שְׁחֵרִית וְעֲרִבִית וְהַמְלֹכֶתָ אֶת חֲבֵרָה בְּנַחַת רוּחַ? אִם יֵשׁ בּוֹ דְּבָרִים הִלְלוּ, זוֹרֵק אוֹתוֹ טָפָה לְתוֹךְ פִּיו וְיוֹצֵאת נִשְׁמָתוֹ בְּלֹא צַעַר כְּמוֹשֶׁף נִימָא מַחְלָב. וְאִם אֵין בּוֹ דְּבָרִים הִלְלוּ, יוֹצֵאת נִשְׁמָתוֹ מְגוּפּוֹ כְּגִרִירַת קוֹצִים מִן הַצֶּמֶר.

וְכִשְׁבָּא מְלֹאךְ הַמְּוֹת [לְהוֹצִיא נִשְׁמַת הַצָּדִיק] אוֹמֵר לוֹ - צָדִיק, קוֹנֵה שְׁלֹחֲנֵי אֱלֹהִים, מִיַּד מִתְחַנֵּן לוֹ, אוֹמֵר לוֹ [מְלֹאךְ הַמְּוֹת] שְׁעָה זֹאת אוֹי אֶפְשָׁר לְעַבְרָה, אֶלָּא שְׂשֻׁמְעָתִי מֵאֲחֻרַי הַפְּרוּגוֹד שֶׁהַקִּבָּה מִתְקַן לָךְ מְדוּר בְּגַן עֵדֶן.

...

סְלִיק מְסַכַּת חֲבוּט הַקְּבֵר

לְהַשְׁלֵמַת הָעֲנָן נְבִיא מְדַרְשׁ נוֹסֵף שְׂמֵבָאָר אֶת דִּינֵי הַקְּבֵר, הוֹבָא בְּאוֹצֵר הַמְּדֻרְשִׁים אֵיזְנֻשְׁטִין הַנְּזָפֵר לְעֵיל (עֲמוּד 94) הַנְּקָרָא 'כִּיצַד דִּין הַקְּבֵר'.

חֲבָרוּ בְּרַבִּים וְהַמְכַנֵּה שֵׁם לְחֲבָרוֹ וְהַבָּא עַל אִשְׁתֵּי אִישׁ.
שְׂבַעַת שְׁמוֹת לְגִיְהֵנָם, וְאֵלוֹ הֵן: שְׂאוּל, וְאַבְדוֹן, בָּאָר שְׂאוֹן, וּבָאָר שַׁחַת, וְחֲצֵר

אֵלוֹ יוֹרְדִין לְגִיְהֵנָם: הַדִּין, וְהַטְּבַח, וְהַלְבָּלָר, וְהַרוּפָא, וְסוֹפְרִים, וּמְלַמְדֵי תִינּוּקוֹת, וְכֵלֵן אִם עוֹשִׁין לְשֵׁם שְׂמִים יוֹרְדִין וְעוֹלִין, חוּץ מִשְׁלֹשָׁה שְׂיוֹרְדִין וְאֵינָם עוֹלִים: הַמְּלַבֵּין פְּנֵי

לו: שוטה! לא למדת מנביאים הראשונים
שאמרו "לי הכסף ולי הזהב" (חגי ב, ח),
וכשמכניסין אצלם תלמיד חכם אומרים
לו: מה עשית בעולם שבאתם ממנו?
ואומר: בתורה עמלתי כל ימי תיי, אומרים
לו "יבא שלום ינוחו על משכבותם" (ישעיה
נב, ב), ואף הקדוש ברוך הוא מקבלו בסבר
פנים יפות.

חמשה בתי דינים קבועים בגיהנם וכלן
ראה ישעיה. נכנס בבית ראשון ומצא שם
ב' אנשים שאוחזים בדי מים על שכמיהם
וממלאים אותן ומשליכין אותם לתוך
הבור והבור איננו מלא, אמר ישעיה עליו
השלום לפני הקדוש ברוך הוא: גלי רזיא
גלי לי רזא דנא [גלה לי סוד זה, מה פשר
מעשה האנשים הללו], השיב לו רוח
הקדוש אלו בני אדם שחומדים מחכריהם
ולכך דנו אותם בכך. נכנס בבית שני ומצא
שם שני בני אדם תלויים בלשונם, ואמר
להקב"ה: גלי רזיא גלי לי רזא דנא, אמר
לו: אלו בני אדם שרכלו [שדברו רכילות
ולשון הרע] ולכך דנו אותם בכך. נכנס
בבית שלישי ומצא שם בני אדם התלויין
בערוה, אמר לו: גלי רזיא וכו'. אמר לו:
אלו בני שמניחין נשותיהן ומזנים עם
בנות ישראל ולכך דנו אותם בכך. נכנס
בבית רביעי ומצא שם ב' נשים שהלויית
בדיהן, אמר לו: גלי רזיא וכו' אמר לו:
אלו נשים שפורעות את ראשן ופורמות
את סטריהן [בגדיהן] ויושבות בשוק
ומניקות את בנייהן בשוק כדי להטות לבב
בני אדם אליהן ולהחטיא אותם, לכך דנו
אותם בכך. נכנס בבית חמישי ומצא שם

מות, ובור תחתית, וטיט הינון. שאול מהלך
שלוש מאות שנה ארפה וכן רחבה וכן בלו,
נמצא ארפה של גיהנם מהלך ב' אלפים
שנה וק' שנה.

ובזמן שאדם מתחייב בדין מוסרין אותו
למלאכי חבלה ותופסין אותו ומוליכין אותו
לחצר מות חשך ואפלה, שנאמר "יהי דרכם
חשך וחלקלקת" (תהילים לה, ו), ולא עוד
אלא שדוחפין אותו אל תוף גיהנם, שנאמר
"ומלאך ה' דוחה" (תהילים לה, ה).

כשמת האדם ומוטל במטה, מלאכי השרת
מהלכין לפניו ובני אדם מהלכין אחריו,
אם אומרים עליו בני אדם: אשרי פלוני זה
היה טוב ונעים בחייו, אומרים לו מלאכי
השרת: כתב [את כל מה שאומרים עליך]
והוא כותב והן חותמין, ולא עוד אלא שני
מלאכי השרת מלוין לו לאדם בשעת מיתתו
ויודעין אם גנב הוא אם חומס הוא או
עושק, ולא עוד אלא קורות ביתו של אדם
ואבנים מעידים עליו, שנאמר "ואבן מקיר
תזעק וגו'" (חבקוק ב, יא). ומי שעשה תשובה
מוליכין אותו לגן עדן, ואם מת בלא תשובה
מוליכין אותו לגיהנם.

וכשמת אדם מוליכין אותו אצל אברהם
ויצחק ואומרים לו, בני מה עשית בעולם
שיצאת ממנו? והוא אומר: קניתי שדות
וכרמים ועמלתי בהן כל ימי. אומרים לו:
שוטה! לא למדת מדוד המלך שאמר "לה'
הארץ ומלוואה" (תהילים כד, א). מוציאין
אותו ומכניסין אחר ושואלים לו כמו כן
והוא אומר: קניתי כסף וזהב, והם אומרים

הַבַּיִת מֵלֵא עֵשֶׂן וּמָצָא שֵׁם הַפְּחוֹת וְהַסְּגָנִים הִיָּה לָכֶם לְלַמֵּד מִמֶּנִּי כְּשֶׁהֵיִתִּי בְּמִצְרַיִם?
וְהַגְּזָבְרִים וּפְרָעָה הִרְשָׁע יוֹשֵׁב עָלֵיהֶן וְעַדִּין יוֹשֵׁב [פְּרָעָה] וּמִשְׁמֵר כָּל פֶּתַח
וּמִשְׁמֵר פֶּתַחוֹ שֶׁל גֵּיהֶנֶם, וְאוֹמֵר לָהֶם: לֹא וּפֶתַח מִגֵּיהֶנֶם.

כה אדר תשפ"א

זמן רשעים בגיהנם

שאלה

האם יש רשעים שנדונים בגיהנם או בשאר ענשים יותר מי"ב חדש?

תשובה

(א) הנה מקור מקומו טהור בדברי חז"ל בעדיות (פרק ב משנה י) משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש. ועל אתר בתוספות יום טוב מחלק בין סוגי הרשעים, דיש רשעים שנדונים ביותר וכמו שיתבאר.

ובגמרא בראש השנה (דף יז עמוד א) מבאר יותר, פושעי ישראל בגופן, ופושעי אמות העולם בגופן - יורדין לגיהנם, ונדונין בה שנים עשר חדש, לאחר שנים עשר חדש גופן פלה ונשמטן נשרפת, ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי צדיקים. אבל המינין, והמסורות, והמשפטים והאפיקורסים, שפפרו בתורה, ושפפרו בתחית המתים, ושפפרו מדרכי צבור, ושנתנו חתימתם בארץ חיים, ושחטאו והחטאו את הרבים, כגון רבועם בן נבט וחבריו - יורדין לגיהנם, ונדונין בה לדורי דורות, שנאמר "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי וגו'" - גיהנם פלה והן אינן פלין. עד כאן. הרי לנו שיש רשעים שלא יוצאים מהגיהנם לעולם.

וכן פסק הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ג הלכה ו), ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתים ואובדין ונדונין על גדל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים, והאפיקורוסין, והכופרים בתורה, והכופרים בתחית המתים ובביאת הגואל, המורדים, ומחטיאי הרבים, והפורשין מדרכי צבור, והעושה עברות ביד רמה בפרהסיא פיהו יקים, והמוסרים, ומטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים, ושופכי דמים, ובעלי לשון הרע, והמושג ערלתו. עד כאן דבריו. וכבר העיר מהר"י קאפח בפרוש על הרמב"ם (שם הערה כב) שנדונים לעולם ויש להם סבל ויסורים לעולם ולעולמי עולמים. ועין עוד ברמב"ם הלכות יסודי התורה (פרק ה סוף הלכה ד).

עוד מצאתי בסיעתא דשמיא מבאר בזהר חדש (כרך ב מגילת רות דף לג ע"ב), המדור החמישי נקרא שאול, ושם נדונים המינים [והמוסרים] והאפיקורסים והכופרים בתורה והכופרים בתחית המתים. על אלה נאמר "פלה עגן וילך בן יורד שאול לא יעלה" (איוב ז, ט). ועל שאר החוטאים פתיב "ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל" (שמואל א, ב, ו). עוד מובא בזהר (שם), במדור השביעי נקרא ארץ תחתית, היורד לשם שוב אינו עולה, ועליהם נאמר "ועסותם רשעים וגו'" (מלאכי ג, כא) וכל אלו המדורות אש אוכלה דולקת לילה ויום

זמן רשעים בגיהנם

לנפשותם של רשעים. יש מי שנקרא רשע ונדון בגיהנם י"ב חדש. רשע גמור שאין לו הרהור תשובה אין לו תקנה ונדון לעולם בגיהנם. רבנן אמרי, רשע נדון בגיהנם ששה חדשים. רשע גמור שנים עשר חדש. והני מלי כשהרהרו לעשות תשובה ומתו, אבל אם לא הרהרו לעשות תשובה ולא עשו תשובה, עליהם הפסוק אמר "ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים בי וגו'" (ישעיה טו, כד). עד כאן.

וכן כתב רבי יוסף אלבו בספר העקרים (מאמר ד פרק כח) שהאנשים הנמלטים מכפירת אחד מהעקרים הכוללים נדונים בענש נצחי אם לא שיעשו תשובה. עין שם. [ועיין במ"ש בספר העיקרים מאמר ד פרק לח].

גם בתוספות בבא מציעא (דף נח ע"ב ד"ה חוץ) בתרוצם הראשון כתבו, שהמלבין פני חברו ברבים נדון לעולם בגיהנם.

ובשו"ת הריב"ש (סימן קטו) הביא בשם אגדה, שראה חכם לנשמת רשע שאמר לו: כה משפטי כל הימים לבא באש של גיהנם להיות נדון בה. עין שם.

והרמב"ן בתחלת שער הגמול ספם הענין בלשונו הזהב, כל אדם נדון שם כפי מעשיו בשלשה דינים שמונו עליו, דין הקל שבהן אין לו קצבה, אלא כל אחד נדון כפי מעשיו ומצפצף ועולה, והחמור שבהן לדורי דורות, והבינוני דינו שנים עשר חדש, לאחר י"ב חדש בזמן הזה גיהנם פולטתן ונמסרות לדומה ואין להם מנוחה. עד כאן.

והמעין בתלמוד יראה שמצאנו כמה וכמה רשעים שנדונו מאות בשנים בגיהנם, וכמו שאמרו בגמרא בבבא בתרא (דף ע"א) בבבועי קרח שעד דור האמוראים - שהם כאלף ויש מאות שנה ויותר מעת עם ישראל במדבר, היו נשרפים בגיהנם כבשר בקלחת. עין שם. וכן אמרו בגמרא בחגיגה (דף טו ע"ב), על אלישע אחר שנשרף באש הגיהנם מימות תלמידו רבי מאיר עד זמן מיתת האמורא רבי יוחנן. וכן מבאר בדברי המהרש"א בחדושי אגדות ברכות (דף כח עמוד ב) שרשעים גמורים נדונים לעולם, שפרש שמה שאמר רבי יוחנן ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים כו' רצונו לומר גם אם לא יהיה מיתתי לעולם הבא מיתת עולם פושעים גמורים מכל מקום אני מתירא שמא יוליכו אותי לגיהנם להיות נדון י"ב חדש. עד כאן.

ומלבד זאת יש לזכר דברי האברבנאל (במדבר פרק טו פסוק א) שכתב, ועם היות שאמרו רז"ל שענש הרשעים בגיהנם י"ב חדש, לא אמרו זה בענין הפרתות, כי בהם ענשם לנפש זמן יותר ארף מזה. עד כאן דבריו.

ועוד עליה לדעת שיש דין נוסף לעתיד לבא ביום הגדול והנורא, וכמו שכתב בשו"ת רבי אליהו מזרחי (הרא"ם סימן יא), שדעת הרמב"ן ז"ל שלשה דינים הן: האחד - בראש

הגיהנם על פי הבעל שם טוב

השנה של כל שנה ושנה לדון בו כל עניני העולם הזה באותה שנה. השני - בשעת המיתה לדון בו עניני הנפשות לאחר המיתה שהוא עולם הנשמות. השלישי - ביום התחייה לענין העולם הבא לדון בו מי הוא הראוי לחיות ולהנות מזיו השכינה בחייו שהוא הנקרא עולם הבא, ומי הוא שאינו ראוי לחיות ולהנות מזיו השכינה, אלא שישאר בגיהנם לעולם ולעולמי עולמים.

(ב) ודע, שאפלו על סתם אנשים מצאנו שגם לאחר י"ב חדש צריכים כפרה, ממה שאמרו בספרי (סוף פרשת שופטים), כשמתודים על עגלה ערופה אומרים "כפר לעמך ישראל אשר פדיתי" (דברים כא, ח), ופרשו חז"ל: עמך ישראל - אלו החיים. אשר פדיתי - אלו המתים, מלמד שהמתים צריכים כפרה. עוד אמרו שם "אשר פדיתי ה" - מלמד שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים. הרי שאפלו שעברו כמה דורות מיציאת מצרים, מכל מקום כשמתודים בנסח זה שענינו כפרה מוסיפים גם כפרה על העם היוצא ממצרים. ומעין זה אמרו במגלה (דף כה ע"ב), מעשה העגל הראשון נקרא ומתנגם, דניחא להו דלהוי לה כפרה לישראל. וכן העיר בספר ישור הורי (סימן יא עמוד רלט).

וכדברים האלה פתב בספר חסידים (מרגליות סימן רמא), ועל שכבר מתו וכבר עברו י"ב חדש צריה להתפלל עליהם בכל חדש וחדש, פי מהפכים אש של גיהנם, שנאמר "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר" (ישעיה סו, כג), וכתיב "ואשם לא תכבה" (שם פסוק כד), הרי בכל חדש וחדש מהפכים בו. ולפני יום טוב ושבת ואחריו, אותן שלא שמרו שבת ויום טוב פהוגן. עד כאן דבריו. וכן כתב לעיל מנה בספר חסידים (סוף סימן מו), מעשה באדם אחד שנראה בחלום שנים רבות לאחר שמת, ואמר שבכל יום דנים אותו על שלא דקדק לברך ברפת המזון וברפת הנהנין בכונת הלב. אמרו לו והרי משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש ולא יותר? אמר להם שאין דנין אותו בפרעניות חזקים כמו בי"ב חדש הראשונים. עד כאן. והובאו דבריו גם פן בספר קב הישר (פרק יח עמוד פד), ועין בשו"ת יביע אמר (חלק ה יורה דעה סימן לב אות ב).

(ג) והמתעקש לומר שדברי חז"ל בזה כפשוטם, שענשי הגיהנם הם י"ב חדשים ותו לא, אען ואומר מה שמצאתי בספרי רבותינו לקדושים אשר בארץ המה, שקדם שיכנס לגיהנם נענש בענשים גדולים ונוראים. וכן כתב מהרח"ו בשער הגלגולים (הקדמה כב) וזה לשונו, ויש רשעים שכתוב בהם "ואת נפש איביך יקלענה בתוך פה הקלע" (שמואל א, כה, כט), ואינם זוכים להכנס לגיהנם אחר פטירתם למרק עונם, אמנם נפשם הולכת מדחי אל דחי בגלגולים משנים עד ימרק ענשו קצת ויוכל להכנס אחר כך בגיהנם י"ב חדש ולהתפטר לגמרי. ולאלו אין זמן קצוב, פי לפעמים ילכו בגלגולים ההם עשרים שנים או מאה או אלה, והכל תלוי כפי ערך העונות שעשה בתחלה בעולם הזה.

זמן רשעים בגיהנם

יצא ולמד ממה שכתב בספר דורש טוב להגאון הקדוש רבי יעקב אבוחצירא (דרוש ג לנפטרים עמוד ככד), דהיצר הרע מטעה את האדם עשה מה שלבד חפץ בעולם הזה, ובעולם הבא לא יענישו אותה יותר מ"ב חדש ואחר כך תעלה לגן עדן. ואין דברי השטן ממש, כי דין הגיהנם הוא אחרון, וקודם לו דין הגלגול שיחזור האדם להתגלגל ויצטר גדול יש בגלגול. עד כאן דבריו.

גם הרב חיד"א בספרו חומת אנה (תהלים פרק ז) הביא, מעשה הרוח שדבר למהרח"ו ז"ל שהיה כ"ה שנים ביסורין קשים מאד, כי מה שאמרו משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש הוא כשילכו לגיהנם, אבל קדם גיהנם הם יסורין יותר קשים. ואחר כמה שנים הולכים לגיהנם ושם הם י"ב חדש. וזהו שאמרו "ובסוף יפל בשחת יפעל" (תהלים ז, טז), דהגיהנם הוא בסוף כמה יסורין קשים. עד כאן. והינו שלא ישר נכנסים לגיהנם וקדם לכן יש ענשים רבים לרשעים.

וכן מבאר ממה שכתב הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (כרך ד סימן כ), שבספר בית אהרן מקארלין הובא נסח צוואת רבי אהרן הגדול זצ"ל וזה לשונו בסוף הצוואה: ובשנה השנייה לעשות כל ערב שבת ובכל ערב ראש חדש פסדר הנ"ל, הלמוד קדיש והצדקה, והגם שמשפט רשעים בגיהנם י"ב חדש, איני יודע אם יהיה לי זכות לבוא לגיהנם בשנה ראשונה. עין שם. ודברי הגאון הקדוש הנ"ל מלהיבים ומבהילים, ומה נענה אנו אבתרה. עד כאן דבריו.

ובספר עבודת הלוי אור הגנוז (ערך גיהנם) הביא, שבספר כלי פז (בסוף ספר ישעיה) כתב, שמעתי מפי מורי רבי שלמה אלקבץ, דהא דאמרנו משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש הינו משפט דקא, שאין מענישין. אבל לפעמים מתעכבין שם בגיהנם הרבה. עד כאן. ויש להביא ראיה לדבריו מדברי הזהר הקדוש (פרשת תרומה דף קנא עמוד א) ומאן דאצטרף להווי עליהו ניחא וכו'. עין שם.

(והנה בטעם שאומר על אביו הריני פפרת משכבו רק בתוך י"ב חדש, כתב רש"י בקדושין (דף לא עמוד ב) מכאן ואילך - כבר קבל מה שקבל שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חדש. עד כאן. ויש לעין על דבריו ממה שאמר ריש לקיש בספח (דף כ ע"א) הריני פפרת רבי חיא ובניו. ופרש רש"י: הריני פפרת - יסורין הבאין עלי לכפרתו של ר' חיא ובניו יהיו, ולשון כבוד הוא זה, כשהוא מזכיר אביו או רבו לאחר מיתתו צריך לומר פן. עד כאן. והלא היה זה זמן זמנים טובא אחרי מיתת רבי חיא ויותר מ"ב חדש? וכן העיר בספר פחד יצחק (ערך הריני כפרת), ובספר פרשת מרדכי פוגלמן בספח (שם). ועין בהגהות יעב"ץ בספח (שם) ובבילקוט יוסף (הלכות אבלות סימן לט הערה ד).

והנראה לבאר בזה בסיעתא דשמיא, דכונת רש"י בקדושין דרק מהחשש שיאמרו על אביו שהוא רשע ופוגע בכבוד אביו לא ימשיך לומר על אביו הריני פפרת משכבו

לאחר י"ב חדש. וממילא משמע דכשהיה אביו או רבו מפרסם בחסידותו הגדולה ולא חישבן שייצא לעז פזה, מתר לומר כן, שמראה שנוהג בו כבוד, ולכן לא חש ריש לקיש לומר על רבי חיא ובניו הריני פפרת משכבם, שהכל הפירו בחסידותם הגדולה וגם עמי הארץ, שהרי היה הולך רבי חיא מעיר לעיר לזכות הרבים, כמו שאמרו בגמרא בבבא מציעא (דף פה ע"ב). ועין עוד בשו"ת התשב"ץ (ח"א סימן קכב).

ומעתה, הוא הדין לאידך גיסא, אם היה אביו מפרסם ברשעותו יכול לומר גם לאחר י"ב חדש. ומעין זה ראיתי במה שמפסיקים מלומר קדיש בשנת האבל ומחסרים מהחדש הי"ב, והוא ממה שכתב הרמ"א (יו"ד סוף סימן שעו) דנהגו שאין אומרים קדיש רק י"א חודשים, כדי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים. וכבר כתב החיד"א בפרפי יוסף (יו"ד סימן שעו ס"ק ח), שרצוי לומר קדיש כל י"ב חדש לזכות את המנוח, אלא שמחמת ההמון שלא יטעה וידבר סרה במנוח כאלו ח"ו משפטו בגיהנם י"ב חדש, לכן חשו ומחסרים מהחדש הי"ב כמו שכתב בפנסת הגדולה (יו"ד סימן תג). עד כאן. וממילא גם בזה יוצא, דמי שהיה מפרסם ברשעו ומת, בודאי שיש לומר קדיש בכל הי"ב חדש. וכאשר דמיתי כן ראיתי בשו"ת אגרות משה (יורה דעה חלק ד סימן סא ד"ה אף שודאי) שכתב, שפשוט שהוא בסתם אינשי שידועין לשומרי תורה. אבל כשידוע לבן שלא היו שומרי תורה, דהיו מחללי שבתות - אף שהיה רק לפרנסתו ולא לשאר דברים, יש לו לומר קדיש כל הי"ב חדש. וכל שכן כשהיו מחללי שבתות גם לשאר ענינים אף רק לתאבון, שיש לו לומר כל הי"ב חדש. עד כאן דבריו. ואין הכוונה שלאחר י"ב חדש יוצא אביו הרשע מהגיהנם, ולכן מפסיקים לומר הקדיש, אלא שלא תקנו חז"ל אמירת קדיש אלא עד י"ב חדש¹, ובודאי יש לו להתאמץ לעשות עוד ועוד לעלוי נשמת אביו הרשע, וכמו שכתב בספר מעבר יבק (מאמר ג פרק כא), שטוב להתפלל גם על רשע שמת ולעשות צדקה לכפרת נפשו, ואפלו אחר י"ב חדש. וכן כתב החת"ם סופר (חאהע"ז ס"ס ט), וסיים, והמעין לקיש לכל דבר שיש בו עלוי ותקון לנפש המת, שראוי לבן להתאמץ הרבה ולהוסיף עליו יותר משאר מתים, ותהוי ארכא לשלוחה והיתה מנוחתו כבוד. עד כאן. וכן פתב השדי חמד (מערכת אבלות אות ככ), ובשו"ת רב פעלים חלק ג' (חיו"ד סי' כט - ל), ובשו"ת שערי רחמים פרנקו (ח"ב חיו"ד ס"ס לב). עין שם. הובאו דבריו בשו"ת יביע אמר (חלק ו חיו"ד ס"ס לו), ובשו"ת תנוה דעת (חלק ו סוף סימן ס) ובילקוט יוסף הלכות אבלות (סימן ל - דיני קדיש סעיף ל).

1. ויש לתן טעם מפני מה לא אומרים לרשעים שנמצאים בודאי יותר מי"ב חדש בגיהנם, וכגון מינים ואפיקורסים ומחללי שבת במזיד בפרהסיא קדיש גם לאחר י"ב חדש? וראיתי מבארים על פי מה שאמרו חז"ל בכרכות (דף נח ע"ב) אמר רב: אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש. והתעוררות הן הוא דוקא בזמן הזה.

זמן רשעים בגיהנם

והנה אם פנים אנו בזה, ניחא מה שהעירו בילקוט מפרשים על ספר חסידים (הוצאת אוצר הפוסקים סימן מו) שדברי ספר חסידים הנ"ל סותרים דברי רש"י? ולדברינו ניחא, שגם רש"י מודה שיש שנענשים יותר מי"ב חדש, רק כדי שלא יחזיקו לאביו שהוא רשע כזה לא יאמר כן על אביו. ואולם דחוק להעמיס כן ברש"י ובפשטות פונת רש"י דיש להחזיקו כסתם אינשי, שהם בחזקת כשרות ולא מחזקינו לאיניש ברשעותא. ומכל מקום גם רש"י מודה שיש רשעים שנדונים ביותר ענשים, ויותר זמן.

ה) ולדינא, כבר כתב בכף החיים סופר (או"ח סימן נו אות יט), בשם החסד לאלפים לרבי אליעזר פאפו זצ"ל וזה לשונו, יש לומר קדיש אף לאחר י"ב חדש, שאין תועלת הקדיש להציל נפש המת מגיהנם לבד, אלא אף גם זאת גורמת לו לעלות במעלות אל המנוחה והנחלה. הנה כי כן ראוי לאיש הירא ורך הללב לצוות את בניו, שישתדלו לומר איזה קדיש בכל יום תמיד כל הימים, פי מי זה ערב אל לבו שלא יהא נדון לאחר י"ב חדש. בפרט בדור היתום הזה. ונהי שאמרו חז"ל משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש, כבר גלו למהרח"ו בשער הגלגולים (הקדמה כב) שזהו לאחר שסובל כמה ענשין קשים ומרים חוץ לגיהנם, וגם שהי"ב חדש הוא משפט קשה ואחר כך הוא יותר קל. עד כאן.

ובכללות הענין יש על כל אחד ואחד לזכר שיענישוהו לפי מעשיו, ונותן לרשע רע פושעו, וכמו שכתב הרמב"ן בשער הגמול, שלדעה הכופרת ואומרת שסוף הנפש להפדת ולהאבד ותו לא, עשית עובר על פרת אחד והאפיקורוס והשופך דמים כל ימיו, שוין בדיניהם, שהרי שניהם אובדין ואין בהם צער אחר המיתה! וכבר מפרש בקבלה שהיו בכופרים דעות הללו מהם. עד כאן. והדברים פשוטים.

”ביום שנולד הבעל שם טוב נשרף הגהינום”

משפט זה המיוחס לחסידים - אבל אינו חסידי, לא
המשפט וגם לא אומר המשפט...

המשפט היה כל כך פופולרי עד שהחליטו לכתוב
עליו ספר, לפרסמו ולשווקו, שכן, מי לא רוצה
לחיות עם חיים ללא גיהנום... מידי פעם נעשה
מצוות ונראה לקב"ה שאנחנו עוד זוכרים אותו,
אבל כבר אין לנו עוד ממה לפחד...

לצורך זה נכתב ולוקט ספר זה והובאו בו רק מדברי
הבעל שם טוב ותלמידיו, כדי להוכיח שמשפט זה
הוא שיקרי [כמובן שיש עוד מאות מראה מקומות
משאר ספרים שלא הבאנו], וזאת נעשה כדי להסיר
לזות שפתיים מאותם צדיקי עליון הבעל שם טוב
ותלמידיו וחסידיו בכל הדורות, שהחזיקו והכירו
בידיעה של יראת העונש, והגהינום עם כלל עונשיו,
וחבל לאדם שיחיה בדמיונות כשיוכח באמת המרה
כשיגיע לבית דין של מעלה...

נכתב על יד הרב אפריים כחלון שליט"א מרבני ארגון "בשרת
עליון" ורעולם כולו. "בשרת עליון" ורעולם כולו.